

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven. Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féoldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 4 frt, féoldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 krajcár.</p>	<p>Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.</p>
---	--	---

Reakcionárius hang a protestáns tanügy terén.

Méltó megdöbbenést és kínos feltűnést okozott országszerte az a tervszerű és célzatos támadás, a melyet az ev. ref. tiszáninneri egyházkerületi közgyűlésén Fejes István s.-a.-ujhelyi lelkész, a sárospataki főiskola egyházi algondnoka, intézett az egész hazai tanárság s ezzel kapcsolatban a tanári hivatás ellen abból az alkalmából, hogy a sárospataki főiskola tanárai fizetésük rendezését kérték.

Fejes ur ez alkalmat arra kívánta felhasználni, hogy „a tanárok szertelen követelése” ellen való állásfoglalásra hívja fel a hazai közönség figyelmét, mert már a zaklatásoknak nincs határa, holott a tanárok anyagi ellátása munkájukhoz képest sokkal kedvezőbb, mint minden más értelmiségi körben működő tisztviselőké!

Tette pedig Fejes ur ezt az önfeláldozás dicsőségére pályázó, de valójában elég *hasznosnak ígérkező* lépést akkor, a mikor az *egyetemes ref. konvent* már *másodizben* hívta fel a tiszáninneri ref. egyházkerületet arra, hogy a sárospataki főiskola tanárainak fizetését haladék nélkül rendezze, mert nem engedhető meg, hogy az Egyházi Törvények életbeléptetése után még 7 év múlva se legyenek, épen oly nevezetes főiskolánkban, minő a sárospataki, a törvény által megállapított minimális mértékig sem rendezve a tanári fizetések. Mert tudnunk kell, hogy a sárospataki hirneves főiskolában a gimnáziumi r. tanárok, 300 forint lakpénzen kívül, még mindig csak 1100 forint, az akadémiai r. tanárok pedig 1300 frt törzsfizetés mellett élvezik a főiskolai algondnokság áldásos működésének eredményeit.

Jól jegyezzük meg tehát, hogy ma már körülbelül az *egyetlen* református tanintézet a sárospataki, a mely nemcsak hogy saját egyházi

törvényeink s egyetemes egyházi főhatóságunk kötelező rendelkezése ellenére sem jutott el tanári fizetések tekintetében a rendezett állapot minimális mértékéig sem, hanem ez idő szerint még attól a reménységtől is meg van fosztva, hogy valaha oda eljuthasson. Mert hiszen a sárospataki iskola kormányának élén Fejes ur áll; ő pedig a tanári fizetéseknek törvényszerű és főhatóságilag is követelt minimalis kiegészítésére irányult törekvést „szertelen tanári követelés”-nek minősíti.

Valóban, a mennyire szomoruan meglepő és érthetetlen volt előttünk, hogy a hirneves és szép multu sárospataki főiskola e tekintetben összes hazai tanintézeteink között már-már a legutolsó helyre jutott s ebből a — mondhatni — szégyenletes és az iskola jövőjére nézve végzetes következményekkel fenyegető állapotból még ismételt főhatósági beavatkozások sem képesek kiemelni: épen oly tisztán és világosan látjuk ma ennek a megdöbbenő hátramaradásnak legfőbb okát, ha meggondoljuk azt, hogy ennek a nagynevű, nagyjelentőségű főiskolánknak kormányán körülbelül két évtized óta, *egyéni hajlamai által is messze kibővített hatalomkörrel*, ugyanaz a Fejes István áll, a ki ma, számítva a tájékozatlanság, elfogultság és irigykedés közönséges tanácsai után induló publikum lappangó érzelmeire, fittyet hányva törvénynek és konventnek egyaránt, hátat fordítva a tudomány és közműveltség elismert európai követelményeinek s megtagadva a protestantismus legértékesebb hagyományait, a legdurvább támadást intézi a tanügy munkásai, legközelebb saját felekezetünk tanárai ellen s népszerűsége számitó modorban és eszközökkel igyekszik megkisebbiteni a tanügy jelentőségét, a tanítás mostani eredményeinek értékét s természetellenes összeütközéseket és érdekellentéteket törekszik felidézni egyházi társadalmunk azon alkotó elemei

és tényezői között, a melyeknek együttes, összhangzatos és kölcsönös bizalom által támogatott tevékenysége alapján lehet biztosítva egyedül egyházunk és tanügyünk egészséges kifejlődése és virágzása.

Mit is követelt el hát Fejes ur ama hirhedt kirohanása által? Szükséges ezt különböző oldalról megfontolás tárgyává tenni, hogy érdeme szerint méltányolhassuk s közveszélyes jellegének megfelelőleg védekezhessünk ellene.

Első sorban is Fejes ur fellépésében *határozott izgatás* foglaltatik egyházi törvényeink és az ezek végrehajtását célzó konventi határozatok ellen, a melyek a kívánt fizetési minimum megadását követelik. És ez az izgatás a Fejes ur részéről annyival súlyosabb beszámítás alá esik, mert ő, mint az egyetemes konvent tagja, két ízben is találhatott volna alkalmat arra, hogy sajátos nézetét ott kifejezze s a konventet a törvény útjáról letéríteni megkísérelte. Ezt azonban érthető okokból elmulasztotta s elnézte azt, hogy az ő vezetése alatt álló főiskola, illetőleg a tiszáninnyi egyházkerület megkapja a konventtől ismételt is a tanári fizetések rendezésére vonatkozó figyelmeztetést, Igen! mert Fejes urnak arra volt szüksége, hogy *otthon mentse meg a hazát*, mivelhogy a konventen arra kilátása különben sem lehetett volna. Azzal aztán a jól sikerült tapsviharban épen semmit sem törődött, hogy ebben az eljárásban elvitázhatatlan perfidia foglaltatik a konventtel szemben s tiszteletlenség egyházi törvényeink irányában. Oly férfiutól pedig, a ki közéleti szereplésében annyira távol tudja tartani magát az igénytelenségnek még a föltevését is, méltán megvárhatnók, hogy a törvényességnek és hivatali ildomosságnak legalább formai szempontjait nagyobb gondossággal és több körültekintéssel egyeztesse össze a népszerűség tekinteteivel.

De menjünk tovább! Fejes ur fellépésében egyuttal a tudomány és közműveltség értékének s a tanügy jelentőségének messzemenő megkisebbitése, alábecsülése foglaltatik, a mi annál szembeszökőbb, minél inkább érzi minden intelligens számba menő s hazafias érzületű ember Magyarországon, hogy gyengeségünknek legfőbb forrása épen a tudományosságban való hátramaradásunk s viszont, hogy nemzeti és állami megszilárdulásunk legfőbb feltételét a tudományos műveltség minden áron való előmozdításában kell keresnünk.

Fejes ur ennek a felfogásnak frontot csinál, mert sokalja azt, a mi eddig nálunk a tanügy s ezzel együtt a tanárság érdekében történt, sőt megállásra igyekszik rábeszélni az országot a tanügy fejlesztésének alig megkezdett útján. Mert

hiszen — szerinte — a tanárok oly nagy fizetésben részesülnek 16—18 órai heti munka után, a milyen más értelmiségi pályán sehol sem található. Ez a felfogás — hál' Istennek! — már Magyarországon is annyira ekzotikus, hogy nincs okunk félni attól, hogy gyökeret ver s megfertőzteti a józan közfelfogás egészséges talaját, ugyanazért nem szükséges ennek ellenében mélyebbre ható írtókapát alkalmaznunk. Két dologra azonban nem állhatjuk meg, hogy rá ne mutassunk.

Az egyik az, hogy Fejes ur a tanár munkáját a hivatalos órák mértéke szerint becsüli; szerinte tehát a tanár munkaideje és munkája épen úgy a 16—18 heti tanítási órára szorítkozik, mint a közigazgatási stb. tisztviselő vagy hivatalnok munkája a hivatalos órákra; és így a tanárnak a tanórákon kívül mindig szabad ideje van. A mikor Fejes ur, a felületesen ítélők hiszékenységére számítva, ily merész párhuzamok felállítása által próbálja megtéveszteni a közítleletet, még a tájékozatlanság kedvezményére sem tarthat igényt a kritikával szemben, mert mint volt tanár és iskola-kormányzó nagyon jól tudja, hogy a tanár munkájának csak kisebbik részét képezi az, a mit a tanórákon kifejt; a nagyobb rész a tanításra való előkészületre, az írásbeli dolgozatok átnézésére, a tanügyi adminisztrációban való részvételre s a nélkülözhetlen továbbképzésre esik. Nem tájékozatlanság tehát, hanem lelkiismeretlenség a forrása az efféle állításoknak.

A másik, a mi szintén szembeszökő valótlanúságot képez, az az állítása Fejes urnak, hogy a tanároknak nálunk nagy fizetésük van, nagyobb, mint más tisztviselőknek. Hogy köztisztviselőink úgy a közigazgatás, mint az igazságszolgáltatás körében rosszul vannak fizetve, köztudomású dolog, mindennapi panasz tárgya, mely panasznak jogosultságát az irányadó körökben is általában elismerték. De hogy ez a panasz a tanárság részéről ne volna épen oly mértékben jogosult, sőt bizonyos tekintetben még indokoltabb, azt Fejes uron kívül szintén senki sem vonta eddig kétségbe.

Hogy miként állunk a tanári fizetések dolgában külfölddel szemben, arra bővebb kifejtés nélkül csak egy tájékoztató példát hozunk fel. Nem megyünk összehasonlítás végett nyugatra; eleget beszéltek már arról, meg aztán nyugat minden tekintetben megelőz minket a kultura dolgában. Hanem menjünk csak a lenézett, kultiválatlan Boszniába! Ott egy főgymn. vagy főreáliskolai tanár fizetése kezdetben 1400 frt és 200 frt pótlék. Öt év után a fizetés 200 frttal (1600 frt), a pótlék szintén 200 frttal (400 frt) emelkedik. 10, 15, 20 évi szolgálat után mind-

annyiszor 300 frttal emelkedik a fizetés (tehát 1900, 2200 és 2500 frt), különös esetben 25 év után a pótlék 500 frtra emelhető. Így áll a dolog tehát Mostárban, Dolna-Tuzlában, meg Banjalukában; ezzel szemben pedig a Fejes ur által gondnokolt sárospataki főiskolában a gymnasiumi tanári fizetés 1100 frt 300 frt lakpénzzel, a mi 25 évi szolgálat után sem emelkedhetik többre, mint a mennyire a boldog bosnyák kollega már 10 évi működés után eljut, sőt egy 25 évet számláló pataki akadémiai tanárral sem cserélné fel a fizetését egy 15 évig szolgált banjalukai főreáliskolai tanár. És ilyen körülmények között beszél Fejes ur a tanárok szertelen követeléseiről! Beszél akkor, midőn egy teljes negyedszázad folyama alatt, mely időszaknak legnagyobb része a Fejes ur algondnoksága idejére esik, egyetlen krajcárral sem emelkedett Patakon a tanári fizetés, mindössze csak annyi történt, hogy az ötödéves korpótlékokat folyóvá tették, azt is azonban oly rendszabályokkal kapcsolatban (a tanári lakások jelentékeny béremelése), hogy a mit egyik kézzel adtak, azt részben a másikkal visszavettek.

De nemkevésbé alaptalan és egyuttal durva támadást intéz Fejes ur a magyar tanárság erkölcsi és szellemi reputációja és a magyar műveltség e lelkes táborának fenkölt és gazdag szellemü vezére *Beöthy Zsolt* ellen, a mikor nem átalja azzal a valótlansággal vádolni a *Beöthy Zsolt* elnöklete alatt álló Országos Középiskolai Tanáregyesületet, hogy tagjai soha sem tanácskoznak arról, hogy miként lehetne a középiskolából a lélekszárító grammatizást kiküszöbölni, vagy hogy mi az oka a nyolc esztendőn át folytatott latin-tanítás eredménytelenségének stb., hanem folyton-folyvást csak a fizetés-emelést hajkurászszák az üléseiken.

Lapozgassa át Fejes István ur az Országos Középiskolai Tanáregyesület Közlönyének évfolyamait és látni fogja, hogy nincs a magyar köznevelésnek, a magyar közoktatási politikának és a magyar iskolának oly aktualis kérdése, a melyet a magyar tanárság a legnagyobb buzgósággal fel ne karolna, a mely elméjét és szívét állandóan ne foglalkoztatná. Hát nem ismeri Fejes István ur azt a lelkes és kitartó kulturumunkát, a mely éppen a *Beöthy Zsolt* elnöksége óta az országos Középiskolai Tanáregyesület vidéki köreiben folyik? Elkerülte volna a figyelmét az a példátlan odaadás, az a lelkes buzgalom, a melylyel az egyes tanári körök és tanári testületek a legújabb tanterv-revisiónak nagy munkáját előkészítették s a melyet a közoktatásügyi miniszter is hálásan ismert el abban a rendeletében, a melylyel az új tantervet most

esztendeje kibocsátotta? S nem tudja-e, hogy ebben a munkában az ő hitsorsosainak, a református tanároknak is nagyon előkelő rész jutott s hogy a tanterv-revisió vezérlő gondolatai éppen a debreczeni tanári körben, református tanár ajkairól hangzottak el először?

Igaz, hogy e mellett régóta kitartással küzd a tanárság a tanári állás társadalmi és anyagi emeléséért is. De ebben a küzdelemben az a magasabb felfogás, az a mély gyökeret vert tudat vezet és lelkesíti, hogy a nemzeti köznevelés és haladás alapja a jó iskola, a jó iskolának pedig első és főtényezője a jó tanár, a ki anyagilag is oly helyzetben van, hogy szívvel-lélekkel a nevelésnek és a tudománynak élhet. Csakhogy — erről fel kell világosítanunk Fejes István urat és tapsoló hivat — a tudománynyal való fogfalkozáshoz, a műveltség eszközeinek és elemeinek megszerzéséhez pénz is kell. Ezen a prózai tényen nem segít semmiféle szemforgató megbotránkozás. A magyar tanárság pedig érzi, hogy hivatása és kötelezettsége van a magyar tudományossággal szemben, a mely — tessék megnézni a magyar tudományos irodalmat — jó részt ennek a fizetésjavítást hajkurászó szövetkezetnek a vállain nyugszik.

És éppen azért, mert érzi a magyar tanárság azt, hogy a tanári állás anyagi rendezetlensége, a mely a művelt külföldről nem is szólva, nemcsak az említett boszniai, hanem a horvátországi és a romániai állapotokhoz képest is nagy hátramaradást mutat, a folyton érezhetőbbé váló tanárihiány és a meglevő tanárság munkakedvének lelohadása révén a magyar középiskola és tudományosság romlására vezet: ezután sem fog lankadni a felvett küzdelem folytatásában s erre az ilyen Fejes-féle támadásokból, a melyekben ismét kulturális hátramaradásunk kiáltó jelét látja, csak újabb ösztönt fog meríteni. S ha a tanárság e küzdelmében, a melyben a szükkeblü és szükeszü felfogás önérdekhajzásánál egyebet nem lát, van valami szégyenletes — a mint hogy csakugyan van — akkor ez a szégyen nem a tanárság szégyene, a mely önérdetének megtagadásával és lelke himporának árán is küzd a magyar iskoláért, hanem ez a szégyen a magyar közélet szégyene, a melynek figyelmét csak ilyen uton lehet az ország alapvető kulturális érdekei felé irányítani.

Van még néhány komoly szavunk a fentebbieken kívül ehez a szerencsétlen fellépéshez a protestantizmus s közelebbről saját hitfelekezetünk s egyházunk érdekei szempontjából is.

A protestantizmusnak tudvalevőleg a tudomány művelésében, a tanügy és iskolák hathatós felkarolásában s folytonos fejlesztésében volt

mindenkor legerősebb támasza, leggazdagabb erőforrása. A tudományt megbecsülte, iskoláit híven és önfeláldozással ápolta. És ime! most, midőn ezeknek a nagy érdekeknek a becse, jelentősége mindinkább átmegy a köztudatba; a mikor egy Komlóssy Ferencz, egy Hock János, katolikus papok, a legmelegebben karolják fel a nyilvánosság előtt a tanárság ügyét, támogatják annak jogos igényeit: akkor egy református lelkész vállalkozik arra, hogy egyik illustris egyházi közgyűlésünkben ország-világ előtt alá-sülyeszse a tanügy jelentőségét, megócsárolja annak munkásait s a haladás szekerét visszafelé fordítsa! Ez a fellépés egyenes ellentétben áll a protestántizmus szellemével s annak legdrágább hagyományaival s felettébb alkalmas arra, hogy a protestántizmust e hazában roszt hirbe hozza, diskreditálja s a haladás ellenségének tüntesse fel.

Ez az, a miért különösen súlyos felelősség terheli F. urat, a mi miatt fellépését nemcsak helytelennek, de elítélendőnek is tartjuk, minél-fogva elvesztette a jogot arra, hogy a prot. tanügy hivatott szószólójának tekintethessék.

Minden művelt s egyházat igazán szerető református embernek örömmel és megnyugvással tölti el bizonyára szívével az a tapasztalat, hogy felekezeti középiskoláink a legujabb időben részint az állam segítségével, részint saját erejükből a rendezettség állapotának olyan fokozatáig jutottak el, a mely már-már lehetővé teszi, hogy az állami intézetekkel is sikerrel versenyre szállhassanak. És ennek a kedvező fordulatnak bekövetkezését éppen a tanári javadalmazások megfelelőbb rendezése tette lehetővé. Ha valaki mégis kétségbe vonná azt a legszorosabb kapcsolatot, a mely a tanári javadalmazások mértéke és az illető tanintézet minősége, belső értéke és megbízhatósága között valóban fennáll: emlékezzék csak vissza iskoláinknak korunkat megelőző szegényteljes, méltán elszomorító állapotára, midőn számos intézetünkben, az alamizsnának is nyomorult fizetés mellett, tanáraink földig alázva, munkaerejükben megbénítva, ugyszólván a társadalmon kívül helyezve, örökös lemondással és nélkülözésekkel élték le jobbrahivatott életüket, ha t. i. elég erkölcsi erejük volt a nyomorban is megmaradni a tisztesség útján. Nagyon sok esetben pedig mindenféle megengedett s meg nem engedhető eszközök alkalmazásával segítettek bajaikon, tág kaput nyitva a legmélyebb, sülyedéstről tanuskodó visszaéléseknek és lelkiismeretlenségnek. Nagyon jól tudhatja ezeket F. ur is, hiszen éppen azon szomorú időkben szolgálta a tanügyet, mikor pirongások között értesültünk az

olyan közszájon forgott esektekről, hogy egyik-másik tanintézetünkben vizsga, sőt személyes megjelenés nélkül is lehetett képesítő okleveleket kieszközölni — a meghatározott összeg beküldése mellett. Ezek a szomorú idők — hála Istennek s tanügyünk lelkes barátainak és munkásainak! — azt hisszük, örökre elmúltak.

Hát Fejes úr vissza akarja varázsolni ezeket az állapotokat, mikor megfujja a reakció közöttünk egészen szokatlan harsonáját! ? Nem gondolja meg azt, hogy a felidézett tetszészajban éppen annak a generációnak lehet jelentékeny része, a mely elég szerencsétlen időben született arra, hogy iskoláinknak ama legszomorúbb korszakában nyerve kiképeztetését; s éppen ezért nem lehet oly döntő súlyt kölcsönözni a tetszés e momentán kifejezésének! ?

És még egyet! Nincsen előttünk valami kárhuzatosabb dolog, mint ha az együttműködésre s benső lelki összeforrásra hivatott lelkészi és tanári osztály között a kölcsönös féltékenység, érdekellentét gondolatát vagy legalább az irigykedés szétválasztó érzését ébresztgetjük akár meggondolatlanlanságból, akár mellékes célzataink érdekében öntudatos tervszerűséggel. A F.-féle fellépés pedig felettébb alkalmas az ilyenek előidőzésére, mint-hogy az ilyes felfogásra az elfogultabb s kevésbé tisztán látó elemek körében úgy is megvan a hajlandóság. Reméljük azonban, hogy minden gondolkodó ember előtt egészen világos, miszerint ily érdekellentét teljességgel nem létezik. *Középiskoláink kifejtése, tanáraink fizetésének rendezése — mondhatni — egy krajczárt sem vont el lelkészeink anyagi helyzetének javításától.* Másrészt pedig senkinek sem áll érdekében annyira iskoláink jókarba helyezése, színvonalának magasra emelése, mint éppen a lelkészi karnak, mely képzettségét az iskolákban nyeri s gyermekeinek neveltetése tekintetében is ez iskolákra van általában utalva. Sőt világi férfaink súlya, az egyház érdekében való erkölcsi és értelmi szolgáltatási képessége s felekezetünk egész jelentősége a legszorosabb összefüggésben van iskoláink minőségével. Egy szóval, nem szabad felednünk azt, hogy a jól rendezett, jól dotált iskola felel meg leginkább az egyház valódi érdekeinek. Csak az ilyen iskola az egyháznak az a „veterményes kertje“, a mely hasznos gyümölcsöket is terem az egyház közjávára.

Megengedjük, hogy itt-ott saját felekezeti tanárságunk körében is felüti a fejét bizonyos egoisztikus és haszonelvi divatos erkölcsi felfogás, a mely paktál és alkuszik mindenütt, a politikában, társadalomban s még az iskolában is, hogy annál több anyagi s másféle előnyt biztosítson magának, hátát fordítva igazságnak,

elveknek, nemes ideáloknak s keresve a szövetkezés alkalmait még az ördöggel is, csak hasznót lásson belőle. Ez a minden tekintet nélküli való élelmesség, ez a tág lelkiismeretre támaszkodó könnyű morál azonban mai társadalmunknak egy általános körjelensége, a mely többé-kevésbé minden hivatási körben feltalálható, de hál' Istennek még nem vett erőt annyira tanári társadalmunkon, hogy az eszmények kultuszának, a jó, igaz és szép önzetlen szeretetének erejével ezt a contagiosus erkölcsi betegséget, mely csak szórványosan jelentkezik s egyáltalán nem specialis tanári, hanem általános társadalmi betegség, elfojtani képesek ne lennénk. E muló baj ellen sorompóba kell lépni mindenkinek, a tanárság magas erkölcsi színvonala s hivatásainak méltósága érdekében. E miatt nincs is ok az aggodalomra, sem pedig a tanárság megtámadására, csak résen legyünk!

De visszatérve végezetül tárgyunkra, kötelességünknek tartjuk fennen hangonztatni, hogy a sárospataki főiskola nem a Fejes algondnok uré, még csak nem is a tiszáninneri egyházkerületé, hanem a magyarországi reformátusok nagyértékű közkincsé, régi dicsekedése, a melyet nem szabad, nem lehet semmi körülmények között kitenni az elsatnyulás, a visszafejlődés eshetőségének sem elfogultságból, sem belátás, sem jóakarát hiánya miatt, hanem meg kell keresni és meg is kell találni a szükséges továbbfejlesztés eszközeit és módozatait. A kik erre nem képesek, félre azokkal a kormányrud mellől, hogy hivatottabbak foglalhassanak ott helyet!

No meg aztán most, mikor a sárospataki főiskola nagyérdekeinek védelmére gondolunk, csodálkozva kérdezzük, hogy hol van a „Sárospataki Lapok“, a sárospataki tanárság organuma, a melynek nagyobb és méltóbb hivatása nem volt s nem is lehet, mint a főiskola igaz érdekeinek pártatlan és hűséges oltalmazása?! Honnan e némaság a veszély idején?! Vagy talán itt is az új morál, elvek, igazságok helyett paktum, kiegyezés, adás-vevés megy végbe?! Nem akarjuk hinni, mert bizunk a tanári kar ismert egészséges közszellemében, a mely nem türehet meg semmiféle hatósági sajtó-cenzurát, még ha a mindenható algondnokságtól származnék is az.

Most már elfordulva ettől a kedvetlenítő képtől, a melyet Fejes ur felfogása tárt fel előttünk a Tiszáninnen, megnyugvást keresünk és találunk a Tiszántul, a hol a F. ur felszólalásával ugyanazon időben tette meg az egyházkerület a debreceni testvér-főiskola nagygyá fejlesztése érdekében rövid három év alatt azt a második nagylépést, a mely a tanári javadalmazásoknak

mielőbb teljesen korszerű rendezésére fog vezetni. És ez elhatározásba egyetlen dissonáns hang sem vegyült! Ez legyen a mi vigasztalásunk és dicsekedésünk!

De nem folytatjuk tovább, hanem utaljuk a türelmes olvasót a következő cikkekre, mely városunk társadalmának s felekezetünknek egyik kiváló tagja, dr. Legányi Gyula orvos és tudós sociologus tollából származik s melynek különös érdekét kölcsönöz az a körülmény, hogy egy vagyonos, gyermektelen, tehát iskoláinkkal szemben egészen objektív állásfoglalásra hivatott, széles látkörű s buzgó református ember nézetének spontán megnyilatkozása.

A tanárok fizetésemelése a tiszáninneri ev. ref. egyházkerületben.

A f. évi tavaszi egyházkerületi közgyűlésen jónak látta *Fejes István* ujhelyi pap, esperes és költő s a tiszáninneri egyházkerület egyik püspök-jelöltje, feltűnést keltő beszédben kikelni a tanárok fizetésemelése ellen. „Itt az ideje — ugymond — hogy határt szabjanak a szertelen követelő áramlatnak. Nincs Magyarországon a tanárokéhoz fogható jó állás. Magára veszi felszólalása ódiúmat.“

Szerény nézetem szerint és a legenyhébb kifejezéssel élve elszólta magát a költő esperes ur. Azt tartom, hogy a költő csak akkor művész, ha a természetet megfigyelve egyuttal fest, mert ha a valóságot és az élő társadalmat mellőzi és egyedül tuláradó képzeletét követi, szépet teremthet, de nem hasznost. Ha már a költő csak akkor nagy, ha a folyton fejlődő és változó társadalmi élethez simul, mennyivel inkább kötelessége a papnak az erkölcsi törvényt tisztelni, azt az erkölcsi törvényt, mely így szól: Szeresd felebarátodat, mint önmagadat, a mely törvény a folyton fejlődő és változó társadalmi életben azt a kötelességet rója ránk, hogy másokkal jót tegyünk, mert akkor magunkkal teszünk jót, szóval magával tesz jót, a ki a társadalom javát előmozdítja.

Nem szertelen követelő áramlat az, a mikor a tiszáninneri egyházkerület tanárai legalább azt a minimumot kérik, a mit a tiszántuli egyházkerületben élveznek, és a mit minden állami iskola megad, csak méltányos kérelem, mert hiszen a szükségletek egyformák, akármely kerületben élünk s bármely felekezetet szolgáljuk, s mert a szükségletek kielégítésére szolgáló eszközök egyformák Magyarországon, akár Tiszán innen, akár Tiszán túl. Olyan magas egyházi és társadalmi állásban álló férfiu pedig, mint *Fejes István*, talán csak tudja, hogy a saját egyház-

kerületi tanársága kisebb javadalmazásu, mint a tiszántuli és mint az állami. A miből következik, hogy a tanárok minősége és az iskolák jósága folyton hanyatlik ott, ellenben itt folyton emelkedik. Avagy nem vette-e észre, hogy a saját kerületéből a legjobb és legjelesebb erők elpályáztak oda, a hol az értelmi munkát jobban méltányolják. Talán nem tudja, hogy természeti törvény a szükségletek kielégítése? Talán nem tudja, hogy erkölcsi törvény a szükségletek kielégítésére szolgáló eszközök gyarapításának istápolása?

Nincs Magyarországon a tanárokéhoz fogható jó állás! Ezt mondja *Fejes István*. Látunk papokat, kik ezreket gyűjtenek és latifundiumra tesznek szert, látunk kereskedőket és iparosokat, kik palotákat építenek, de nem hiszem, hogy sárospataki vagy miskolci tanár akár földbirtokot, akár emeletes házat szerzett volna nyomoruságos fizetéséből. Avagy úgy értelmezi a jó állást, hogy kényelem tekintetében nincsen hozzáfogható jó állás? Én részemről úgy tudom és tapasztalásból is ismerem, hogy a tanítói és a tanári állás a legnehezebb és legterhesebb foglalkozás. Ezt az igazságot már jóval *Fejes István* kora előtt ismerték, mert régi szálló ige: *Quem dii oderunt, praeceptorem fecerunt*. *Fejes István* az erkölcsi tanításnak csak kényelmi oldalát ismeri, mert csak a szószékről tart akadémiai értékű szónoklatokat, de a tanító és tanár az erkölcsi és értelmi tanításnak árnyék oldalait is ismeri, mert szűk és zárt teremben élvezi a romlott levegő kártékony hatását és tüdejét és idegeit megrontja a százféle természetű, rakoncátlan ifjuság. Avagy diák és tanárkorából nem emlékszik-e vissza, hogy a diákság egy része nem a studiomokra gondol, hanem a csinyeken törí a fejét.

De meg társadalmi gazdasági elvből kiindulva, nem tudja-e, hogy minden embernek nem maga iránt, hanem az ország iránt való kötelessége a kereset fokozása? Nem tudja-e, hogy Magyarországból évenként százezrek költözködnek ki, nem azért, mert hazájukat nem úgy szeretik, mint *Fejes István* ur, hanem mert olyan jó dolguk nincsen, mint az esperes urnak. Nem tudja-e, hogy a kereset fokozása a tudomány, a művészet, az ipar és a kereskedelem felvirágzásának kutforrása? Avagy még mindig úgy gondolkozik, mint *Antisthenes* tanítványa, *Diogenes*, a ki az inséget természeti törvénynek tekintette és a szükségleteknek legkisebb mértékre szabását tartotta egyedül üdvözítőnek? Vagy mint *Malthus*, a ki szintén természeti törvénynek tekintette az inséget s az emberek szapor-

ságának mesterséges megszorítását tartotta az egyedüli orvosságnak.

Talán kikerülte a figyelmét, hogy minden polgárosodott embernek kétféle szükséglete van: élettani és társadalmi, s hogy a társadalmi szükségletek a polgárosodás haladtával folytonosan növekednek, minek természetes következménye, hogy minden kulturális országban, s így minálunk is a fizetéseket időnkint emelni szokták, még pedig nemcsak a napszámosokét és katonákét, hanem a papokét és tanárokét is. A mostani fizetésemelés a jövő újabb fizetésemelést vonja maga után, s ez nagyon helyes és természetes gazdasági elv, mert a társadalmi szükségletek emelésével a kielégítésre szolgáló eszközök szaporításáról is kell gondoskodnunk. Ezt tanítják az iskolában is, a hol a helyesebb gazdasági elvek utat törtek. Ezt tanítja az élet is, meg a történet is, mert hiszen minden ujtás fokokint előbbre viszi az emberiséget; minden ujtás magasabb fokra való emelkedés, de nem a legmagasabb fok elérése, azért idő multával újabb ujtásra szorul.

Felebaráti kötelessége tehát mindenkinek társa abbéli törekvését előmozdítani, hogy szükségleteit kielégíthesse, mert azzal nemcsak neki, de a közjónak is szolgálatot teszen. Mennyivel inkább kötelessége a papnak, a ki a felebaráti szeretetet mindennap szóval hirdeti.

Az ellenkező áramlat, az, amely az üdvös törekvést szertelen követelő áramlatnak nevezi, a mely minden ujtást szertelennek és veszélyesnek tart, elposványosodásra és elfajzásra vezet, minek végső következménye az elpusztulás.

„Az ódiomot magamra veszem“ mondja *Fejes István*. Micsoda ódiom? Sem állásába nem kerül ez a nyilatkozat, sem a püspökségre való kilátása nem csökken. Sőt tekintélye emelkedik ideig-óráig, ha az egyházkerület az ő álláspontjára helyezkedik, a mi azonban csak az iskolák sulyát és tekintélyét ásná alá. Az ilyen meggondolatlan vétő-kiáltás egy másodpercre megállíthatja a forgó kereket, de azután tovább forog és halad a társadalmi szerkezet szekerében és eltapossa azt, a ki elibe kerül, mert hiszen a társadalom mint szervezet működik és fejlődik természettani törvények alapján és e fejlődést hibás logikai okoskodással egyesek meg nem állítják.

A XX-ik század végre valahára dülőre viszi a gazdasági kérdés megfejtését, a mult század nagy gondolkozói és írói végre megérlelték e feladatot. Ennek a századnak már könnyebb a munkája, csak a rosszat kell kiselejtezni és a jót megtartani. A XX-ik század a munka megbecsülésének kora lesz és azzal együtt a társadalom

ujjálakítója. Végre valahára át fogja látni mindenki, hogy a társadalom boldogulásának egyedüli föltétele a munka, s hogy a haladásnak egyedüli föltétele a munkamegosztás elvének becsületes végrehajtása, mely elvben azonban nemcsak a munka megosztása, hanem a munka gyümölcsének megosztása is befoglaltatik. Ez a Jézus tanítása, a mely XIX. századig parlagon hevert, s csak most kezd gyökeret verni. Ha Jézus ma föltámadna, újból ostorozná a farizeusokat és az írástudókat s azok pártjára állana, a kik a becsületes munka után a tisztességes megélhetést akarják biztosítani.

Legányi Gyula dr.

KÖZÉLETÜNK.

Végszó a disciplina ügyében.*

Ha Lencz Géza úr lelkészársam és barátom úgy akarja, vessünk véget a mi szóváltásunknak amelybe, én egyedül azért bocsátkoztam, mert a múltkori támadó cikkely téves állításait és személyes élű (ma is azt mondom) támadásait szó nélkül nem hagyhattam.

A második cikkely hasonlatos amaz elsőhöz, épen azért igazán röviden óhajtók rája reflectálni. Van a latin nyelvnek egy szálló igéje: *calvum tondere*. Falra borsót hányni nem igen szeretek. A Lencz Géza barátom e tárgyra vonatkozó nézetei (az ő tudományos képzettségének máskülönben tisztelet) a belső ellentmondások erjedéséből még nem tisztultak le. Fölösleges ennél fogva nekem cáfolgatnom őt. Maga-magát megcáfolja.

Múltkori cikkelyében még azt állította, hogy elvi alapon, protestáns szempontból disciplináról szó sem lehet. A cikkely végén azonban azt mondja, hogy ha szükség van rá, ő nem bánja legyen disciplina, csak-hogy egyetemes és amit szükségből az elvi alap dacára is elfogad e cikkelyben, második iratában azt elvi alapon állónak, protestáns szempontból helyesnek is elismeri e szavakban: „*Elvi alapon csak úgy állhat fenn a disciplina*, ha mindenkinek megegyezésével, belenyugvásával találkozik az.”

Nagyon helyes, igen tisztelt barátom! Ha valahogy mégis megállhat elvi alapon is a disciplina: rendben vagyunk. Hogy L. G. urat nem én győztem meg, hanem ő maga győzte meg magát, az az én hiúságomat egy csöppet se bántja. Födolog az, hogy már e kérdésre nézve is kezdet foghatunk.

A „sámsoni gyakorlat” kérdésére nézve is könnyen tisztába jöhetünk. L. G. úr, tisztelt barátom, azt mondja, hogy Sámsonban szokásban van a fenytéki eljárás alá kerültek *neveinek* a szószékből való kihirdetése. Én erre azt mondhatnám, hogy ez nem áll. De fölösleges mondanom, mert előbb már beismerte L. G. úr ebben a kéz alatt levő cikkelyben, hogy ezt az állítását azért kockáztatja meg, mert nem tud e dologról semmit: „Hogy Sámsonban mi történt, nem tudom.” És így erre nézve is kvittek vagyunk most már igazán.

Amit L. G. úr az Institutiókból a testvéri szerepre és ennek a fenytéki eljárásban való szerepére idéz, azt volt már szerencsém olvasni, ha jól emlé-

* Ez a cikk már a múlt héten kezünkben volt, de tárgyhalmaz miatt sajnálatunkra csak most kerithetünk sort reá.

Szerk.

szem, nem is egyszer. De hát ez a megható érvelés engem nem vág, mert magam is hangsúlyoztam és a szabályzat 6. §-a is azt bizonyítja, hogy mi valóban testvéri szeretettel óhajtunk eljárni. Különben e kézalatti cikkelyben, amelyben cáfolatnak kellene a dolog természetére szerint lennie, több olyan argumentum van, amelyik már tökéletes igazságot foglal ugyan magában, de nem ellenkezik az én álláspontommal, sőt inkább megegyezik és ilyenformán a hig levegőt vagdalja. Olyanformán vitatkozik itt az én jó barátom, mint ha én azt mondanám: „kétszer kettő négy” ő pedig ezt vetné nagy komolyan ellenem: „igen ám, de háromszor három kilenc”. Eszem ágában sem volt tüzzel-vassal járni el, sőt a szigor mellett mindég kiemeltem a szeretetet (az e.-megyei gyűlésen is, a múltkori válaszómban is), ilyenformán erről ne vitatkozzunk. Én is előmerem, hogy háromszor három kilenc.

A *νόμος* és *πίστις* kérdésére nézve megjegyzem, hogy az nemcsak a Lociban, hanem a Pál theológiájában is le van, még pedig alaposan, tárgyalva és az elsőrangú forrás vize nekem jobb is, kellemesebb is, mint a másodrangúé. De L. G. úr, noha fejtegetésemet köszöni, nem méltóztatott azt megérteni. Különben nem mondaná, hogy én a fenytéki szabályzattal „a keresztyén életet akarát ellen is paragraphus szolgáljává” teszem. Nem a ker. életnek szól az a paragraphus, hanem a pogány életnek. A törvény az evangélium korában nem útja többé az idvességnek (L. a Schweizer Sándor „Glaubenslehre”-jeinek idevonatkozó alapos fejtegetéseit. Sajnálom, hogy ez a jeles mű nincsen kezem ügyében.), hanem igenis előkészít az idvességnek az útjára; nem idvezit, de a bűntudatot felebresztvén, egyengeti útját az igazi megtérésnek. Előbb, ahol erre van szükség, a törvény által megöljük az ó-embert és ezután az evangélium által megelevenítjük az új embert, igazán keresztyéni életet az új ember él és ennek nem szól a paragraphus, hanem a lélek. Amikor az ó-ember már meghalt, vagy halálos sebet kapott, annyira, hogy uralomra jutni többé nem tud: akkor, de csakis akkor, meghaltunk a törvénynek (Róma 7, 4.) és a törvény nem uralkodhatik többé rajtunk (Róm. 7. 1.). Pál apostolnak idevonatkozó fejtegetései *mind elvi fejtegetések*. L. G. úr abban téved, hogy a két ellentétes (de egymást sem történetileg, sem pszichológiailag ki nem záró) elvet az emberek két ellentétes csoportjában immár megvalósulva látja. Ezzel szemben már csakugyan áll Strauss-nak az a híres mondása, hogy az elvek nem szeretik magukat egy személyben tökéletes kifejezésre juttatni. És újra idéznem kell (az L. G. barátom kedvéért) a Tertullian mondását, hogy nincsen olyan rossz ember, akiben valami jó ne volna, és viszont nincsen olyan jó ember, akiben valami rossz ne volna. Gondolja meg az én tisztelt barátom, hogy a gnosticusok tévedése mi volt. Nem más, mint az, hogy a *πνεῦμα*, a *ψυχή* meg a *σάρξ* — három elve szerint csoportosították az embereket és nem vették észükbe, hogy az ő pneumaticus embereikben igen nagy a kevelység lelke, a mi a *σάρξ*-szal jelölt elvnek a gyümölcse. Kár volt azért olyan kereken kimondani, hogy „keresztyén gyülekezetben legális állásponton visszamaradott emberről beszélni nem lehet”. Azt kellett és azt szabad lett volna irni, hogy „*igazán* ker. gyülekezetben stb.” De ilyet mutasson L. G. úr, ha tud. Ugy vélem, hogy a tépei sem az, noha ott L. G. úr és közvetlen elődjének működése előtt olyan lekipásztör működött, akit örömmel mondhatna pásztorának a legnagyobb, legfényesebb, legműveltebb gyülekezet is. És, úgy mellé-

kesen megjegyezve, épen annak tulajdonítandó, akire célok, hogy L. G. barátomnak „eddig semmi szüksége nem volt“ a disciplinára. Elődjét dicséri L. G. úr ezzel, abban azonban legyen szabad mégis kételkednem, hogy a tépei egyház minden tagja igazi keresztyén. Ha pedig vannak nem igazak: úgy ott is szükséges a fegyelem. Ha a többség lelki emberekből áll: evangéliumot nékiek! (Tudom, hogy L. G. úr meg is adja) Ha egy-két testi ember, vagyis álkeresztyén akad, akiben az ó-ember dominál: disciplinát neki! (Én tudom, ezt is megadja L. G. úr minden „horror disciplinae“ mellett is, ha az egyetemes egyház immár költögetett „közszelleme“-nek fölébredése ide is hat.) Különböztet e fölösleges kiterjeszkedésért ezer bocsánat. Elragadott a gondolatfejlés akaratom ellenére. L. G. barátom a maga „elvi álláspontjait“ magától is elhagyja, ha neki úgy tetszik. Másoknak pedig elég az, amit Pál. Gal. 5, 22, 23.-ban mond. Felsorolja ugyanis előbb a lélek gyümölcseit azután azt mondja, hogy az ilyenek ellen nincs törvény“, amiből világos, hogy a testnek cselekedetei ellen (v. ö. v. 19. 21.), amelyek Isten országából kizárnak mindenkit, aki olyanokat cselekszik, igenis van törvény. v. ö. I. Tim. 1, 9-et is. Imhol: csakugyan jó az eredeti forrásból meríteni. És most ezzel is igazán kvittek vagyunk.

Ebből már az is világos, hogy, ha Cálvin a „megigazulás elvi szempontját“ meg nem sérté a disciplina alkalmazása mellett sem: én magam se támadtam meg azt. Az én szabályzatom, mely a szentírás és Cálvin szerint van megcsinálva, nem akar az idvesség útja lenni, nem akarja és nem is fogja félre tolni az útból a „justificatio fidei“-t. sőt inkább ez előtt egyengeti az utat a testi-ember fegyelmezésével, az ó-ember megöklésével. Ha a törvényi eljárástól felköltött büntudathoz az evangélium hallgatása útján (mivel a templomból való kitiltást nem tervezzük) hozzájárul az Isten szeretete és az ő irgalmába, Jézus Krisztusban kijelentett irgalmába vetett hit a Szentlélek által: megvan az igazi, a salutaris poenitentia. Nem elég a dogmákat ismerni. Logikai és pszichológiai összefüggésüket sem árt egy kissé átgondolni. Sértve ne érezze magát L. G. úr; nem merek arra vállalkozni hogy oktassam. Csak olyan ártatlan figyelmeztetés ez, amilyenekkel már eddig is voltunk szivesek egymásnak szolgálni. Nincs is szebb dolog az atyafiúi szivességnél. De hát kéz kezét mos. Recte: csipkedjük egymást. Mert hát bennünk van az a rossz ó-ember, az a letagadott, de még meg nem ölt „legalis ember“.

Hogy pedig „pótbüntető törvénykönyvet“ a bűnök és büntetések felsorolása mellett sem akartam szerkeszteni, az világos, két dologból: a) a szabályzat első paragraphusa azt mondja, hogy az *egyházi és polgári törvényekkel párhuzamosan* is akarunk eljárni; már pedig olyan póttörvényről az L. G. barátom jurisprudentiája sem tud semmit, amelyik ugyanarra a bűnre más büntetést szabna, mint a főtvény. És a mi szabályzatunk törvényen kívüli és törvénybe foglalt dolgokat egészen más célból ölel fel, mint a criminalis codex. Mi Krisztushoz akarunk vezérelni. Ne méltóztassék elfeledni. „si duo idem faciunt, non est idem.“ (Institut. IV. 11, 3.) β) Cálvin is felsorolja a bűnöket, a törvény-codex paragraphusaival tehát ő is találkozik és azoktól el is térhet, azokat *pótolhatja* is (Eötvös Károly tudná megmondani: hol és miben; a talmi Eötvöskék maguk is aligha, nemhogy mi, akik a jogtudományra nézve laikusak vagyunk.); de őt L. G. barátom a „pótbüntető-törvénykönyv“ szerkesztésének célzatával nem vádolja.

Világos ennél fogva, hogy engemet is csak tréfából vádol azzal. És ezt annyival inkább következtetem, mert előbbi cikkelyemben én is hangsúlyoztam és szabályzatom is bizonyítja, hogy a mi célunk épen az, ami a Cálviné volt (főlöszleges utána keresnem, köszönöm a tanácsot, elkéset!), t. i. az, hogy „Isten neve és az egyház meg ne gyaláztassék“. (Institut. IV. 12, 5.)

És egyáltalában az én paragraphusaim nem törvény a gyülekezet számára (elvégezte már ezt a Ur Mózes által elég jól), hanem *eljárás szabályzat* az egyháztanács részére.

A mi pedig a Cálvin idevonatkozó tanításait illeti, azoknak felfozására nézve legyen szabad fentartanom eddigi álláspontomat. Mint a Máté 18, 17-beli pogány-nak tartást, úgy az úrvacsorától való eltiltást is *lényegileg* egynek veszem az egyházból való kirekesztéssel Ján. 6, 56. és 1. Kor. 10, 16. alapján. Aki az Ur testének lelki ételétől el van tiltva, az már nem tagja többé, legalább emberi felfogás szerint, Krisztus testének, az igazi egyháznak. Isten előtt viszont az egyházból kirekesztett ember is lehet a láthatatlan egyház tagja, föltéve, hogy nem bűneiért zárták ki, hanem méltatlanul. A végső szó Istené. De annyi bizonyos, hogy az úrvacsorától való eltiltás, meg az egyházból való kirekesztés elvileg annyira egy, hogy aki amaz helyesli, emezt nem kárhoztathatja, ha csak opportunusból nem, t. i. feltvén az egyházi adóforintokat. Cálvin pedig egyenesen ilyen kifejezéseket használ: „ab ecclesia eliminat“ (Institut. IV. 12, 6.), a mi a Pál apostol *helyeselt* eljárására vonatkozik (v. ö. 1. Kor. 5.), továbbá „e consortio suo exterminat“, t. i. az egyház a *felsorolt* (jesuitismus, ugy-e bár?) hűnösöket. És, hogy ezek a kifejezések mit jelentenek még az úrvacsorától való eltiltáson kívül, megmagyarázza maga Cálvin, Institut. IV. 12, 10-ben: „familiaris vertari aut interiore consuetudinem habere cum excommunicatis non licet per ecclesiasicam disciplinam.“ az eredetiben „non liceat“ van, mert megengedő mondatban áll, de, amit Cálvin megenged, szabad azt az ő állítása képen citálni.) Ennél többet én sem akarok a kizárással, de ilyenformán az is természetes, hogy az ilyen embernek az egyházban semmiféle joga, sem kötelessége nem lehet addig, amíg az excommunicatio tart. A templomból természetesen épen úgy nincsen kizárva, mint ahogy abban izraeliták is megjelenhetnek. Gondoljuk át a vitatkozás tárgyát tévő fogalmak tartalmát és könnyen megjegyezzük egymással itt is.

Téves L. G. úrnak az az állítása, hogy Genfben az egyházból kirekesztés nem tartozott „az egyházfenyítéki intézkedés körébe“. Megbocsát az én derék barátom, ha a mi nagy Révész Imrénknak olyan dologban, amelyet szememmel nem láttam, inkább adok hitelt, mint ő neki. „Kálvin élete és a kálvinismus“ c. becses munkának a 149-ik lapján ezt olvashatjuk: „A gyülekezetből kirekesztés s ennél fogva az Ur asztalától való eltiltás az egyházi rendszabályok szerint oly joga volt a konsistoriumnak, melyet az eddig (1553-ig), a tanácstól függetlenül birt és gyakorolt stb.“. És tudjuk, hogy Cálvin a konsistoriumnak ezt a jogát ezutánra is megvédte. Alaposan tévedni méltóztatott tehát és így erre nézve is igazán kvittek vagyunk.

Sokat irhatnék még. De hát „calvum tondere“. Leteszem a pennát. Csak még azt jegyzem meg, hogy L. G. barátom az E. T. 140. §-sával épen úgy megjárta, mint E. T. 27. §. 1. pontjával. Azt gondolja, hogy a „választási korrupciók“ irtogatása = „politikai párt-

küzdelmekben előfordulható *tüntetés*?“ Ne méltóztassék annyire *tüntetni* a szegény E. T. ignorálásával.

És végre még egyet. Azt állítani, hogy a Cálvin emléket „feketere festettem“ én is a múltkori cikke lyemben, igazán elszomorító mesterkedés. A libertinusok kigyónyála én előttem olyan ragyogóvá mossa Cálvin felséges alakját, mint a hajnali szűz napsugár, L. G. barátom ne védje én velem szemben Cálvint. „In verba jurare magistri“ nem szokásom és Cálvinnal sem értek egyet mindenben, de lelkesülök érte, legalább is úgy, mint az én derék barátom. Révész Imre is följegyzí a Cálvint Genfben ért gyalázatokat. Az Urat is arculpökték és mi leborulunk előtte. Ez a remek fogás! Azt védeni velem szemben, akit magasztaltam. Kitünően volt játszva. Plaudite!

Jánosi Zoltán.

Egyházkerületi közgyűlés.

(Vége.)

A szokásos jegyzőkönyvi hitelesítések után teljes érdeklődés mellett folytatta tovább tanácskozását a közgyűlés.

Szabó János esperes emelkedett hangú beszédben emlékezik meg a tisztáninni egyházkerület örömnepéről, melylyel a testvéregyházkerület épen e mai napon üli meg érdemekben gazdag püspökének, Kún Bertalanak, miskolci lelkési működésének 50 éves jubileumát Beszédében méltatva Kun Bertalan püspök gazdag érdemeit indítványozza, hogy az egyházkerület őt ezen ünnepélyes alkalommal meleg hangon üdvözzölje.

Ez indítványt egyházkerület egyhangulag elfogadta.

Reggel 9 órától 12 óráig a főiskolai *igazgató-tanács* fölterjesztései tárgyalattak, a melyeket Sass Béla theol. akadémiai tanár, az igazgatótanács jegyzője terjesztett elő.

A gazdasági ügyekre vonatkozó jelentés főbb adatai a következők. Adományok: Az őszi segélygyűjtés tavaly 808 frt 58 krt jövedelmézett a főiskolának. Az 1888/89. érettséget tett ifjak és dr. Engel Ignác debreceni orvos 76 korona 42 fillért adtak a philologiai és szépművészeti muzeum alapra. Néhai Patay Istvánné Kállay Terézia urnő 600 koronát hagyományozott sirja gondozásáért. Az „Alföldi Takarékpénztár“ a tápintézetnek 30, a „Takarék és Hitelintézet“ 40, a „Debreceni Első Takarékpénztár“ a főiskolai szegénytanulók részére 200, a természettudományi muzeum részére 20 koronát küldött. Kövesdi János f. év január hó 30-án kihirdetett végrendeletében a főiskolai énekkarnak 20 ezer, egy új jogi tanszék felállítására 100 ezer koronát hagyományozott, míg Szilágyi Károly ügyvéd, a végrendelet derék végrehajtója, az ő rendelkezésére bocsátott 10,000 koronából hittanhallgatóink és joghallgatóink segélyegyesületének további 500—500 koronát velt szíves juttatni.

A kollégiumi cselédek napi bérét 67 krról 80 krra emelték, de csak a téli hónapok tartamára (nov. 1-től márc. 31-ig), egyszersmind jövőre állandóan 6 embert alkalmaznak. A Kola Gábor-féle nagyváradi 1000 frtos alapítvány tőkéje befolyt s a nagyváradi ev. ref. egyház felszólított a még esedékes 125 frnyi kamathátraléknak mielőbbi beküldésére. Dr. Kérészy jogtanár teljes fizetése, minthogy a magántanári qualificatiót megszerelte, folyóvá tétetett. Az angol alapnak hazahozatalát s ez által kamatainak megkészszerzését a kerület kimondta s az ügy kivitelére bizottságot alakított, a mely a változott viszonyoknak s a történelmi előzményeknek

tüzetes föltárásával, kérő szöveget fog intézni az anglikán egyház hivatalos képviselőjéhez, a canterbury-i érsekhez. A hajdu-böszörményi egyház a bölcséleti facultas céljára általa gyűjtött pénzeknek mielőbbi beküldésére most már esperesi úton is felszólíttatik. A tiszadada ev. ref. egyház új orgonájára a főiskola 100 korona segélyt szavazott meg. A nyomorral küzdő 77 éves özv. Nagy Sámuelné (néh. Nagy Pál tanár édes anyja), a míg él, havi 20 kor. segélyt fog huzni a főisk. tanári nyugdíjintézet pénztárából, minthogy néh. Nagy Pál önként 170 frtot ajándékozott a nyugdíjalapnak, a mi ma kamataival együtt 650 frtot képvisel. Pénztári és háznagyi pénzkezelés rendben van. Stancsek János kir. ítélőtáblai bírónak a debreceni egyetemre föltételeesen adott 100 frtja azon esetben, ha annak 10 évi kamatát, a visszakövetelhetés joga nélkül, kész befizetni, elengedtetik. A főiskolai számvéő részére az Andaházy-Szilágyi intézet pénztárából járó 100 frt tiszteletdíj itt törölletett s a főiskolai közszükségleti pénztárból tétetett folyóvá, minthogy amaz ennek már most kezelési hatodot fizet. A pénzügyintézet betétek minimuma a collegiumnál 60 ezer, a kerület pénztáránál 10 ezer korona lesz ezután. A Margittai-alap az 1898. évi 391. kerületi végzés értelmében összes illetéktelen vagyongyarapodását megterítette az 1. csoportnak. A tanári kar és főiskolai gazdasági-tanács és igazgató-tanács előterjesztésére, az 1897. évi 183. sz. egyházkerületi határozat további fokozatos végrehajtása tárgyában, kimondta a kerület, hogy a) főiskolánk akad. tanárainak jelenlegi alapfizetése f. évi július hó 1-én 300—300 koronával b) a főiskolai énektanár és tornatanár fizetése 200—200 koronával emelkedni fog, c) a főgymnasiumban és tanító-képezdeben a harmadik (3200 koronás) fizetési fokozat életbe lép s abba 7 tanár előléptetendő. A további intézkedésekkel az igazgató-tanács és gazdasági-tanács bizattak meg. Ezen rendelkezés értelmében a költségvetésbe tanári javadalom emelkedése címen 8700 korona beillesztetett, a midőn — eltekintve a jelentékeny összegre rugó remélhetőségektől — a fedezeti többlet még mindig 4608 korona 59 fillér. Az ápril. végén Debrecenben ülésezett diák-congressus számára 500 koronát szavazott meg a gyűlés. A gyomai egyház újépítettő tartozásának, 1736 frtnak, felét elengedték, miután másik felét az egyház elvállalta. Soós Lajos főisk. háznagy az 1895. év második feléről vezetett háznagyi számadások terhe alól a szokásos fentartásokkal felmentetett.

Több pályadíj-alap kamat jövedelme, mikor pályamű nem érkezik be, az anyakönyvtáré lesz. A főiskolai pénztár összes csoportjai, jövőben, az első csoport (közszükségleti alapok) kivételével, cumulatív kezelésbe veendő, a mi a pénztári hivatal munkáján nagyot könnyít. Széll Farkas lemondott gazdasági-tanácsos helyét Roncsik Lajos városi tanácsnokkal töltötték be. A főiskolai tisztviselők és szolgák nyugdíjintézete, a *Karai Sándor* tanár által beható tanulmány alapján gondos ügyszeretettel kidolgozott alapszabály-tervezet szerint, f. évi július 1-től számítva életbe lép. A főiskola közszükségleti pénztára 600, a nyugdíjintézeti pénztár 200, a fűvészkerti pénztár 100, az egyházkerület pénztára pedig 400 frt évjáradékkal fogja támogatni s benne 21 tisztviselő és szolga nyug- és gyámdija lesz korszerűen biztosítva. Elek Lajos gazdasági tanácsjegyzőnek 1899. évi 267. sz. egyházkerületi végzés alatt ösmertetett kérelmét a kerület most sem találta teljesíthetőnek.

Végül a gazdasági-tanácsnak elösmerést és jegyzőkönyvi köszönetet szavazott a kerület.

Az akadémiai igazgató jelentése rendén örvendetes tudomásul vették a tanulók létszámának emelkedését (joghallgató 267, hittanhallgató 65), kimondták, hogy rendkívüli hittanhallgatók jövőre se vétessenek fel s hogy mivel a lelkészképzés fontos ügyének határozott kárára van az az újabban lábrakapott szokás, miként negyedéves theologusaink már az év elején elhagyják a főiskola védő szárnyait jövőre a negyedév első felének elvégzéséig senki se bocsáttassék ki segéd-lelkésznek vagy esküdtfelügyelőnek. Rendkívüli esetekben a theol. tanárkar előterjesztésére az egyházkerületi elnökség intézkedik. A párbaj-kérdés az igazgatótanács akadémiai albizottságához utaltatott. Az iskolai törvények némely §-ai módosítottak főleg azon kívánatos összhang szempontjából, melynek egyfelől a királyi és állami jogakadémiánk, másfelől a mi jogakadémiánk tanidő-beosztása között az átlépések lehetővé tétele végett, fenn kell állani. Jövőre az első félév szept. 1-től január 15-ig, a második jan. 20-tól június 30-ig fog tartani. Szabályzatilag megállapított, hogy az akadémián kik adhatnak speciál collegiumot. Liszka Nándor jogtanárnak a miniszter 4600 korona nyugdíjat engedélyezvén, ő szeptember elsején nyugalomba vonul. Erdemei jegyzőkönyvileg megörökítették, az új pályázat június 20. terminussal közzététetett. A candidálás jogát a július elején megejtendő választásnál az igazgatótanács fogja gyakorolni, dönteni szavazatok egyenlősége esetén a választó küldöttségnek és igazgatótanácsnak azon tagjai fognak, a kik egyuttal a kerületi közgyűlésnek is tagjai, Vitélyos Gergely jh. kérvényét, ki a második félévre április 2. akart beiratkozni a törvények alapján feltétlenül elutasították.

Bartha Béla dr. a magyar pénzügyi jogból, **Kérészy Zoltán dr.** a magyar alkotmány- és jogtörténetből Kolozsvárott tavaly novemberben és decemberben egyetemi magántanári minősítést szereztek. Örvendetes tudomásul szolgált.

A Nagy József féle alapítványt, melynek összes pénzereje ma 23,824 korona 60 fillér, a jövő évre **Csernák Béla** végzett hittanhallgató nyerte. A gymnasiumban rendszeresítendő két új tanszékre újból felhívták a gazdasági-tanács figyelmét. Október 31-én istenisztelettel egybekötött emlékünnepele tartandó.

A gymnasium jövő évi tantárgybeosztása megerősített, még pedig akként, hogy a természettan és számtan a felsőbb osztályokban. fontos paedagogiai és didaktikai okokból **K. Kiss József** és **Karai Sándor** között osztatott meg, a vallástanítás pedig **Elek Lajos** kezében összpontosított, kit a kerület még 1885-ben gymnasiumi vallástanárnak nyilvánított. A jövő évben helyettes tanárok lesznek **dr. Csürös Ferenc** és **Sáfrány Lajos** 1600-1600 korona fizetéssel, segédtanár 1000 korona mellett **Nagy Sándor**. **Tóth József** tanár, ki 1852. okt. 1. óta rendes tanára főgymnasiumunknak, szept. 1-én 3900 korona nyugdíjjal nyugalomba vonul. Erdemei jegyzőkönyvileg örökítettnek. Helye szintén július elején fog betölteni. **Balogh Ferenc** főiskolai levéltárnok az alapítványi törzskönyv elkészítésére a f. év végéig, az adattár elkészítésére pedig, minthogy ennek összeállítása majdnem egyértelmű az egész főiskola történeti vázlatának megírásával, a jövő év végéig haladékot kapott. A konvent erről értesítették.

A tanítóképezdei igazgató jelentése kapcsán megkeresi a kerület a vallás- és közokt. és földművelésügyi minisztert, hogy mivel tanítóképezdeink gazdasági képzettsége pótlásra nem szorúl, ezeket a földműves iskolákban rendezett póttanfolyam nélkül is alkalmazzák

gazdasági ismétlő iskolákba. Az iskolai év elején 25 képezdei tanulónak kellett a városon szállást fogadni s minthogy a 81 tápintézeti hely elégséges nem volt, az első félévben 21, a másodikban 12 konviktusból kisorsult tanulót kellett a városon ebéddel ellátni. A kerület e célra még a múlt év őszén rendkívülileg, 600 frtot utalt ki s ebből mintegy 380 frt vétetett igénybe. Hasonló eljárás követhető a jövő tanévben is szükség esetén. A tanítóképezdeszek részére adott rendes egyházkerületi segély bevétel a folyó évben 1103 korona 32 fillér volt, míg kiadása 23 tanuló részére 428 kor. 8 fillerre rugott s így jelenleg 675 korona 24 fillér áll rendelkezésre, a mi takarékpénztárban van elhelyezve. A gyakorló iskola tandíjbevétele ez évben 1060 korona, kiadása taneszközökre, könyvekre, bútorzatra 675 kor. 30 fillér stb. Az oratoriumba beállítandó új orgona tervének és költségelőirányzatának elkészítésére **Mitrovics Gyula** lelkész elnökle alatt **Beke Antal**, **Varga József**, **Mácsay Sándor**, **P. Nagy Zoltán** küldettek ki. Az ember-tan és egészség-tan előadásában az a változás történt, hogy amaz, mint a neveléstani szaktárgyak alaptudománya, jövőre is a képezde első évén taníttatik, de emez a 4-ed év kötelezett tárgyai közé soroztatik. S hogy az egészség-tan a tanítóképeségi vizsgálat tárgyai közé felvétessek-e, ebben a kérdésben az illető vizsgáló bizottság véleményét bevárja a gyűlés.

A főiskolai betegápolás reformjára vonatkozó munkálat további pótlások végett ismét visszaadott a tanári karnak.

A könyvtári albizottság jelentése rendén több fontos határozat keletkezett: A milleniumi emlékgyűtemény tárgyában közzéteendő fölhívást főtiszt. püspök úr fogja kibocsátni. Az 1898. évi 404. sz. egyházkerületi végzés folyamatban lévő végrehajtásáról (könyvtári hiányok megállapítása) az igazgató-tanács őszre jelentést tesz. A könyvtári helyiségek rendezésének kérdésében való végleges döntés egyelőre elodáztatik. Az 1899. 284. számú kerületi végzésben foglalt felhatalmazás alapján rendelt könyvek 450 frtnyi ára a múlt évek feleslegeiből kifizetendő. A kerület a maga részéről évi 600 frtnyi dotációban óhajtja részesíteni az anyakönyvtárt s e végett költségvetés-készítő bizottságára véleményét kéri. A dotáció miként való felhasználásáról jövőre a könyvtári albizottság tüzetesen jelentsen.

Elhalt tanárok családja a halál napjától számított egy hónapig marad a tanári javadalom élvezetében.

Horváth Ferenc budapesti lakos **Ákos** fia a Szár-tóry 500 frtos ösztöndíjat megkapta.

Újlag tárgyalás alá kerültek a népiskolák államosítását kérő felterjesztések, melyeket az egyes egyházak adott viszonyai szerint bíralt el a közgyűlés.

Olvastatott a bihari egyházmegye kérelme a nagyváradi leányinternátus számára 10 évre ajánlott segély állandósítása tárgyában. Az állandósítást egyházkerület pártolja, annak eldöntését azonban, hogy az állandó segély honnan fedeztessék, jövő egyházkerületre utalja.

Ugyanazon egyházmegye a csökmői egyháznak iskolái fentartása érdekében államsegélyt kérő folyamodványát pártolólárg terjeszti föl. Nevezett egyház kérését közgyűlés maga részéről megerősítendőnek nem találja.

A debreceni egyházmegyének a sámsoni egyházfenyítéki szabályzatra s vallástanításra vonatkozó jelentését, az érmelleki egyházmegyének a lelkészi árvaház s lelkészi nyugdíjintézet felállítása tárgyában fölterjesztett kérvényét tudomásul veszi, illetőleg helyben hagyja.

Tudomásul szolgál a nagy-szalontai egyházmegye jelentése a nagyváradi tanítónő-képezde tárgyában.

Élénk vitára s eszmecserére adott alkalmat e napon az utolsó tárgy: az egyházkerületi népiskolai tanügyi bizottság előterjesztése, kapcsolatban László Albert debreceni könyvkereskedő előterjesztése az egyházkerületi tankönyv-kiadványok bizományára vonatkozólag. Azon határozati javaslattal szemben, mely a házi kezelés mellett van, gróf Tisza István utal azon körülményre, hogy már a zsoldár is bizományba van adva. De főleg utal azon előnyre, melyet a László Albert debreceni könyvkereskedővel kötendő szerződés nyújt a főiskolai könyvtárnak, melynek nevezett könyvkereskedő évenként 2000 koronát ajánlott föl azon esetben, ha a bizományt megnyeri. Az aggályok eloszlátása végett pedig szigorú szerződést kössön az igazgatótanács, melynek értelmében a tankönyvek ugyanazon áron legyenek kaphatók, mint házi kezelés mellett s László Albert 5000 korona biztosítékot tegyen le.

Ezen felfogással ellentétben Kovács Lajos tanítóképzedei igazgató ajánlja a határozati javaslat elfogadását, rámutatván azon sok, a multbani visszaélésre, melyek következtében a bizományosság László Albert könyvkereskedőtől elvételét. Kiemeli a házi kezelés jelenlegi kifogástalan voltát s azon körülményt, hogy mivel a debreceni énekeskönyv Eperjessy debreceni könyvkereskedőnek adatott ki három évre bizományba, László Albert ezen énekes könyv forgalmának nagy concurrentiát csinál a budapesti zsoldárral. Ha mégis minden áron bizományba akarja adni az egyházkerület a tankönyveket, úgy tegye azt 3 év múlva, midőn az Eperjessyvel kötött debreceni énekeskönyvet illető bizományi szerződés lejár s így a zsoldárt a tankönyvekkel együtt s egyszerre adhatja át. A bizomány kiadásának ezen időre való elhalasztása mellett szólt Szabó János esperes is.

Gr. Tisza István új felszólalásában azon nézetben van, hogy ha László Albert nem a debreceni énekeskönyvet árulja, a concurrentiát úgy is megnövelheti, míg ellenben most világosan kikötheti az egyházkerület, hogy csakis a debreceni zsoldárt árulja, mást csak akkor, ha világosan be tudja bizonyítani, hogy a szükség fenforgása esetén azzal nem rendelkezett. Gróf Tisza István véleményéhez hasonló szellemben többen hozzászóltak még ez ügghöz, mint: Padrah Sándor, Ferenczy Gyula, Kiss Albert, Tisza Kálmán, Ritoók Zsigmond stb.

Végeredményként utasította közgyűlés az igazgatótanácsot a szerződésnek László Albert könyvkereskedővel, említett feltételek mellett leendő megkötésére.

Ezzel a napi tanácskozások véget értek.

Délben Kiss Áron püspök fogadta az egyházkerületi tagokat magyaros vendégséggel.

Délután 4 órakor bírósági ülések voltak.

Harmadnap a folyó ügyek előtt felolvastattott Kun Bertalan püspök válasza, melyet az üdvözlő sürgönyre Kiss Áron püspökhöz intézett. Mély hálával emlékezik meg abban a tiszántuli egyházkerület üdvözlőjéről, melyben nyilatkozó testvéri szeretetet szíve teljes melegevel viszonzozza.

Válasz köszönettel tudomásul vétetett.

Olvastattott az egyházkerületi felsőbb tanügyi bizottság jegyzőkönyvi jelentése, mely szerint: a tanügyi bizottság jegyzőjévé hat évre Zsigmond Sándor főjegyző választott meg.

Tudomásul szolgált s jegyzőkönyvbe vétetni határozottatott Dóczi Imre felügyelő statisztikai jelentése a kerületi gymnasiumok mult iskolai évre vonatkozó szellemi s anyagi állapotáról.

Balogh Ferenc az egyháztörténelem tanára magára vállalta a magyar protestáns egyház történetének megírását. Ugyde mivel sok elfoglaltsága mellett jelenleg erre rá nem ér, egyetemes egyháztörténelmének a magyar ref. egyházat illető szakasza jelöltetik ki használat tárgyául.

Tudomásul vétetett a békési egyház jelentése tanárai fizetésének rendezéséről s Bayer Arthur tanár állandósításáról. A békési gymnasium VII. osztályának felállítását azonban — mivel arra a szükséges költségfedezet még ez évben nincs meg — közgyűlésünk nem tanácsolja. Fölállítandó azonban már a jövő évben, ha a hiányról kellőleg gondoskodva van.

A szatmári főgymnasium belrendtartási szervezete a konvent utatitására képest módosítást nyert.

A szatmári főgymnasium fentartó testületének felterjesztése az iránt, hogy olyan határozatokat, melyek az egyes gymnasiumokra anyagi terhet rónak, csak a fentartó testületek hozzájárulásával hozzon az egyházkerületi gyűlés, nem fogadtatott el.

Tudomásul vétetett Szabó Károly esperes jelentése a bihari egyházmegye területén levő más vallásu tanintézetekbe járó ev. ref. vallásu tanulókról.

Ugyszintén tudomásul szolgál a m.-szigeti főgym. igazgató-tanácsának határozata a tanárok előléptetése s korpótléka tárgyában.

Olvastattott Dóczi Imre felügyelő jelentése a tanárképzedei ösztöndíjas növendékekről. Tudomásul vétetett.

Élénk helyesléssel fogadta közgyűlés György Endre ioditványát, mely a vallásos nevelés érdekében protestáns egyházi szemléltető képek készíttetését ajánlja.

Örvendetes tudomásul szolgálnak azon újabb gymnasiumi alapítványok, melyek a nánási egyház kebelében tételtek.

Az érmelléki egyházmegye jelentése a lelkészi árvaházról tudomásul vétetett: a lelkészi nyugdíjintézet felállítására tárgyában benyújtott kérvényét jóváhagyja.

A felső-szabolcsi egyházmegye a kércsi megvásárolt lelkész fizetése kiegészítése iránt kérelmez. Az egyházmegye kérése a tökesegély kiosztó bizottsághoz utasítatik elintézés végett.

Ugyanezen egyházmegye a baptisták terjeszkedése ellen intézkedést kér. Közgyűlés nemcsak az illető egyházmegye, hanem minden egyes egyház lelkészeinek szívére köti az éber örködést; egyszersmind megkeresi konventet az iránt, találjon módot a baptisták terjeszkedésének megakadályozására. Ugyanezen egyházmegye a nyiregyházi leányinternátus javára tett újabb adományokat jelenti, egyszersmind kéri, hogy annak javára több tőkéjét s az államsegélyt fölhasználhassa. Egyházkerület oly értelemben határoz, hogy az egyházmegye kérése teljesíthető s a nevezett forrásokat az internátus céljaira használhatja mindaddig, míg azoknak más szükségletetek fedezésére leendő fordításokról egyházkerület másképen nem határoz.

Ugyanezen egyházmegye a régi tankönyvek árából fent levő téves hátrány törlését kéri. A kérést az egyházkerületi költségvetést készítő bizottsághoz utasítja elintézés végett.

Elismerő tudomásul szolgál ugyanazon egyházmegye jelentése arról, hogy Nyír-Bogáton özv. E. Mózes Andrásné 200 korona alapítványt tett az orgona jó karban tartása végett.

Mező-Tur engedélyt kér arra, hogy az iskolás gyermekek, esetleg még a gymnasiumi növendékek is temetésre járhassanak. A kérést közgyűlés nem tartja

teljesíthetőnek nemcsak a kedvezőtlen közegészségügyi állapotok következtében, hanem tanügyi tekintetből sem.

Tárgyaltatott a máramaros-ugocsai egyházmegye jelentése arról, hogy az Apafi-sóalag egy részét mire használta fel. Közgyűlés helyeslő tudomásul veszi a m.-szigeti egyház s a lyceum közt létrejött egyezséget, melynek értelmében a m.-szigeti egyház 200 frtot a jogakadémia, 100 frt 34 krt pedig a tápintézet költségeinek fedezésére fordított. Takács Lajos missiói lelkész ugyanezen tárgyra vonatkozó kérése visszatétetik a nevezett egyházmegyéhez, mivel az nem ezen az úton jutott egyházkerület elé.

Ugyanezen egyházmegye kéri, hogy a tiszai-újlaki 3000 frtos tökesegély még ez évben folyósíttassék. Konvent a kérelmet megszavazván, itt tárgyalanná lett. Ugyancsak mint tárgyalant napirendről leveszi közgyűlés a tekeházi lelkész kérvényét, melyben a királyházi állami iskolában végzett vallásitanítást, úti atalány vagy tiszleletdíj kieszközlését kéri.

A nagybányai egyházmegye jelentését fölterjeszti a szatmári felsőbb leányiskola segélyezése tárgyában. Az 1899. okt. 10. Szatmáron tartott értekezlet véleménye szerint a nevezett intézet teljes kifejlesztésére 40,000 korona érték, megerősítésére pedig 16—20,000 korona volna szükséges. A jelenlegi viszonyok közt azonban még csak a megerősítésről lehet szó. Erre nézve pedig szükség volna, hogy a négy érdekelt egyházmegye 10 évre krajcáros adót vessen ki, a konvent a segélynyújtásra fölkéréssék, minden év októberében őszi segély gyűjtés eszközöltessék; egyszersmind Rácz István szatmárnémetii lelkész fölkéréssék ez intézet minden oldalra kiterjedő ismertetésére.

A nagybányai egyházmegye 1 krajcáros adókivetését nem látja jónak; hogy a konventtól segély kéressék, pártolólal fölterjeszti. Közgyűlés határozatilag kimondja, hogy a maga részéről és a lehetőség határain belül ez intézet fejlesztése ügyét támogatni óhajtja s konventhez segélyezés végett pártolólal terjeszti föl.

A szatmári egyházmegye az állami dotatio felemelése tárgyában tett fölterjesztésére vonatkozólag útal közgyűlés azon körülményre, hogy a konvent épen ez ügyből kifolyólag fölkérte az egyházkerületeket a vagyonskimutatásra.

Ugyanezen egyházmegye az urai missiói segély állandósítását kéri. A 400 korona állandósításának kérdése áttétetik a missiói bizottsághoz, hogy az a konvent elé terjessze.

Ugyanezen egyházmegye az adás-vételi szerződéseknek illeték-szabás végett az egyh. kerületi jegyzői hivatal által teendő bemutatását kéri. E kérdésben akként határoz közgyűlés, hogy az illető adás-vételi szerződések az egyházkerület részéről lett megerősítés után áttétetnek az esperesi hivatalhoz, mely azokat illeték-szabás végett áttegye a legközelebbi adóhivatalhoz.

Tóth Benedek cs.-újfalusi lelkész kérvényére közgyűlés határozza, hogy a megosztott munka következtében az urai missiói lelkész javára adott 150 frt fele része adassék ki.

Az elmaradt ügyek tárgyalására az elnökség délután 6 órára tűzte ki a további tanácskozást.

Elek Lajos olvasta az adás-vételi ügyeket s a fizetési levelekre vonatkozó határozatokat, melyeket a közgyűlés a legnagyobb részben elfogadott s megerősített.

Végül Márk Endre egyházkerületi ügyész ismertette a bírósági ügyviteli szabályzatra vonatkozó egyházmegyei észrevételeket. Határozatot azonban közgyűlés nem hozott, mert sokkal fontosabb az ügy, semhogy a

már megcsappant érdeklődés mellett tárgyalni óhajtandó volna; meg aztán még két egyházmegye nem küldte be észrevételeit. Így tehát ez ügy a következő kerületi gyűlésre halasztatott.

Az egyházkerületi jegyzőkönyv hitelesítésére, a bírósági ügyek is ideértendőek, kiküldettek az elnökségen, főjegyzőn kívül Lengyel Imre, Dóczi Imre, s Kovács Lajos tagok.

Ezek után Szabó János esperes tolmácsolta az egyházkerület köszönetét az elnökségnek buzgó fáradozásáért, mely biztosítékul szolgál a közgyűlés sikeres működéséhez.

Erre gr. Dégenfeld József főgondnok mondott köszönetet azon tagoknak, kik mind a végig kitartottak.

Ezzel a gyűlés véget ért.

J. L.

NEKROLOG.

MENYHÁRT JÁNOS hittanár

életrajza.

(Vége.)

A külföldi eredetű protestáns egyesület nagy hullámai elhatottak hazánkban is, Ballagi Mór pesti hittanár és heti lapja előkészítették a talajt annyira, hogy az 1871. október 3-án megalakult hazánkban, teljesen felszerelve megindult 1872-ben külön szemlével, évkönyvvel, könyvkiadással, erős tábor csatlakozott hozzá a szabadelvű, a haladó, az új (modern) theologia címzetek vonzerőt adtak neki. Szokatlan erős szövegekkel másfelől felébreszték a református öntudatot. Egyetlen közlöny volt a hazában Révész Imre „Figyelmezője“, hová mint védő szigetre menekült az egyház és hit fenntartásáért lelkesülők kisebbségnek látszó serege. A modern áradat azonban oly erős volt, hogy ama havi folyóirat a több oldalról zúduló támadások ellen kevésnek bizonyult. A történelmi alapon álló conservatívok felfogása szerint — ehez csatlakoztak a külföldi lapok közül is többen, melyek német fordításból értesültek a mozgalomról — amaz Egyesület „nyíltan félredobta a keresztyénséget“. Beállt az önvédelem szüksége, megalapított és indított 1875. jan. 1-én a debreceni első protestáns heti lap. Hü társa gyanánt a derekasan küzdő Figyelmezőnek e két közlöny védelmezte az evangéliumi hitet. A zürzavar közepett az akkori debreceni hittanárok elhatározták hitvallás szerűleg szilárd alapot nyújtani a közvélemény elé, felkérték tehát a köztök bibliai tudományban legképzettebb, előbbi munkáiról is már ismert tanártársukat, Menyhárt Jánost, a ki korra nézve is, mint tanár, szellemileg élőkön állott, hogy a tételes ker. valláshoz ragaszkodók hite védelmére, miután közösen értekeztek együtt, szerkesztszen egy tájékoztató iratot, mely aztán a megindítandó debreceni prot. heti lap első számaiban közös név alatt világot lásson. 1874. nov. 14. szombaton d. u. 2—6 óráig, a főiskolai gyűlésteremben, állapította meg a hittanári kar a hitnyilatkozatot, azt helybehagyta és közé tételeit elhatározta. Így keletkezett Menyhárt újabb műve:

6. „A debreceni jelenlegi theologiai tanárok hittani álláspontja főbb vonásokban“. (Lásd „Evangéliumi Protestáns Lap“ Debrecen, I. évfolyam, 1875. 1., 2., 3. és 5. számaiban). E nyilatkozat mindjárt elején magasztosan így szól: „nekünk, kiket a gondviselés épen a megtámadott hit tanítóit állított elő, hallgatnunk lehetetlen, kötelességünk tehát főiskolánk előjáróit

megnyugtani és biztosítani a felől, hogy mi a helyen, hova állítatánk, *ingadozás nélkül* megállottunk (I. Tim. 6, 20). Mi „a ker. vallásban létező positivumok — hitelvek és tények — fentartását üdvösnek és szükségesnek tartjuk”. Ennek igazolása van kifejtve a dolgozatban, mely a prot. egyeteselek támadása ellen védelmező, világosító és megnyugtató tartalmu. Menyhárt, mint az evangéliumi keresztyénség apologetája áll e művében előttünk. Nem kis bátorság kellett ama nehéz napokban ahoz, hogy valaki az általános rohamok közt így szólani merészeljen. Hiszen alig jelent meg e hitnyilatkozat, a legiszonyúbb támadás intéztetett az ellen, nemcsak az egyeteselek lapjaiban, hanem az akkori legnagyobb politikai napi lap: „A Hon” hasábjain, világi kéztől, mely cikkben „csontváznak” minősített az orthodoxoknak gúnyolt tanárok szerinti Jézus Krisztusba vetett hit, mely megöli az egyházi életet, a theologiai tudományt. A pesti protestáns heti lap pedig sajnálkozék a „szegény theologus ifjak” sorsán, kiket így oktatnak, mint a debreceni hittanárok vallástétele teszi. Maga Ballagi a fővezér nyílt levélben izent hadat. Talán Dávid Ferenc és Méliusz kora óta nem volt oly kiméletlen és heves a hitharc az irodalom terén, mint a prot. egylet ezen fenűszó korában. Annál szebb volt Menyhárt ingadozás nélküli megállása és Révész Imréé, a ki korább kezdette a hitvédelmet s „Ballagi úr siralmi” címen (Figyelmező. 1872. év 118—131. l.) intézte hatalmas válaszáat, melynek sorai üditőleg hatottak a keményen ostorozottak lelkiületére s mohón olvasták azt mindenfelé.

Részint a megrohant „Hittani álláspont” védelmére, részint Ballagi Mór nyílt levele ellen felhiva érezte magát Menyhárt is — többek sorában — újabban felelni. Így Jött létre utolsó polemikus értekezése.

7. „Észrevételek Ballagi Mór úr első nyílt levelének némely pontjaira” (Ev. Pr. L. 1875. évi 12. 13. számaiban). Ebben kiamondta író a korlátozatlanság, féktelenség az, mely rövid idő alatt romba döntené egyházunkat, melyből aligha ki tudna valaha bontakozni. Továbbá „mi nem a reformátorok tételeinek ismételtetésében, hanem a szentirat jól fogott tanaihoz való hű ragaszkodásban helyeztetjük az orthodoxismust.”

A jövő Révész és Menyhárt álláspontjának adott igazat, a prot. egylet 10 évi fennállása után 1882-ben megszűnt hivatalos működésében, egyházunk és hite megmentve áll ma is. A debreceni országos zsinat (1881—82.) elvonta az Egylettől a közfigyelmet és érdeklődést s felozlása bekövetkezett. A túlzás meghozta a maga terményét. Pár évtized sem telt el, s minő változás! a modernizmus tüzfészke a b.-besti reform. theologia új mezon mozog, Krisztus és az Isteu igéje visszanyerte megillető főhelyét. A református egyház hű maradt elveihez, szálljon az elismerés érdem koszuja Révész Imre és a szerény Menyhárt fejére!

A nagy tekintélynek örvendő Menyhárt bevonatott a Brit Biblia-Társaság által a Károli-biblia új-szövetségi része javított fordításának nem kis munkájába, a szentírás eredeti nyelvének alapos ismerője és hithűséggel figyelmet keltett a Londoni intéző körben is. Ő bizatott meg az aposloli összes levelek átnézésével és fordításával. Noha sze e gyengült volt, nem tagadta meg szolgálatát Isten igéje ügyében. Biblia fordítási műve:

8. Az *apostoli levelek*, névtelenül megjelent a brit társaság által kiadott első javított Károli-féle „Új-szövetség” testében (Budapest, 1878.) kézirat gyanánt az itélet számára adatott ki az. Megjelenése a Prot.

Egylet erős korába esvén, a bírálatot leginkább harci ellenfelei suhogtatták. Az egylet szótárában rég ismert kemény szavak újra hullottak Menyhárt művére. Az átdolgozás hű egész a betűig, ez ellen nem tehettek kifogást, főleg a nehézkes nyelv, érthetőség, könnyen folyás és világosság ellen kell kifogást tenni. Annyi bizonyos, hogy az akkor két táborra oszlott hazai protestáns írók ellentétes iránya is befolyt az élesebb szeműveg használására Menyhárt ellen. Szóval a nem az ő táborukból csendben előállott fordítást kiméle tlenül elítelték. Az egyéni felfogás és önkényt is emlegeté némely itész a megróvó erőknél, néhol az ajánlt javítás sem volt külömb a fordítóénál.

A brit társaság 7 év múlva, a felszólalásokat lehetőleg figyelembe véve, 1885-ben újolag kiadta az átdolgozott „Új testamentomot” s benne a Menyhárt fordítását 5000 példányban s ez forog ma is közkezen azoknál, a kik ezt akarják venni. De ezzel sem volt megelegetve az itész világ. Különös, hogy a vitába Filó Lajos, kié volt a felülvizsgáló tisztt, kellőleg nem hallatta szavát.

Menyhárt, bár szembaja mindig súlyosult, most már teljesen új és szabad fordítást készített, a mit elfogadhatónak tekintett a bírálok észrevételeiből, azt alkalmazta, de alapos okokuál fogva a „Szentlélek” nevét nem fordította a mindent felzavaró és ajánlt „Szent szellem” szóval. Félre tette a Károli-szövegét s a Tischendorf-szövegét használta és saját költségén kiadta „Apostoli levelek” címen (Debrecen, 1887.). Károli Gáspár óta ez az első teljesen új fordítás református részről. A próba nyomást is számítva ez 3-ik dolgozat. Ez volt utolsó műve, az Isten igéjének magyarázója az Isten igéjének fordításával zárta be irodalmi pályáját. A 16. században Méliusz és Félegyházi Tamás, a 17-ikben Komáromi Csipkés György, a 19-ikben Menyhárt János voltak Debrecenben biblia-fordítók, így a mult hagyományának, a biblia nemzeti nyelvre tételének munkájában a nagy elődökhöz csatlakozik Menyhárt.

A nagy hitszónokok és egyházi írók, bel- és külföldön, kedvenc olvasmány gyanánt szoktak maguknak üdülésül egy-egy nagy és remek költőt választani, irályukat azon edzeni, Menyhártunk a nagy költők műveit nem olvassatta, nem idézte. Ezért hiányzik a fűszer, zamat, lendület irályában. A különben is nehéz német exegetikai irodalom sok műveit adtak csontot-velőt irályának, de szépészeti idomot, zenélyességet és bűvös színt nem volt honnan meríteni. Az egyenletes gabna tábla földeket himesség szőnyegével é nem tarkázhatta.

6. A *szomorú út*. M. J. állandóan Debrecenben tartózkodott, ritka esetben volt onnan távol, mint a königsbergi bölcselő, dolgozó szobájában találta otthonát. Egyszer időzött Csák János lelkész barátjánál szünidő alatt, egy izben ott az Ur asztalánál beszéd tartással szolgált, egy izben a kollégium imatermében imádkozott (1866); több hitszónoki működését nem ismerem tanári pályája alatt. Ő csak tanár volt mindig.

A fáradt léleknek 34-ik tanári évében kezdett szép derűs láthatár vonulni fél, mely hátralevő éveit meg-aranyozandó volt sűgaraival. Egy szép családi képet díszlő keretben festett eléje a rejtélyes kezű jövő. Felvidámult lelke a theologiai szak erősbödésén; 1849-ben 3-ad magával képezte a hittanári kart. 1866-ban 4-ik theologiai tanszék állittatott, de a szentírás tudomány két oszlopa még mindig vállain maradt. Végre a debr. ref. egyház áldozatával az 5-ik theologiai tanszék is felállittatott az ő szövetségi írás magyarázatra és ez új tanszékre 1884. szept. 14-én beigtattatott Bethlendi

Endre, az ő tanítványa, a ki a legszebb remények közt vette át tantárgyait, így Menyhátra most már könnyebbedés nézett, az új szövetségi tanok maradván nála.

Még ígéretesebbé, bájosabbá alakult át az élőkép; az ifjú kartárs feleségül megnyerte Menyhárt egyetlen leányát, Kornéliát, a ki atyjának szerénységét bírta ékességül. Após és vő egymás mellett, egy tanszakban szolgáltak, ritka esett a főiskolák történetében! Illetékes kezekre marad majd az apa szakkönyvtára. Egy kis unoka fiu zaja is vidámitotta a halványuló szemü nagy apának halló érzékét, kis keze simogatta orcáját. Ily környezetben a vég napok súlyai még könnyebbeké válnának.

Megrázó fordulat! Titkos bontakozása a fátylozott jövőnek! Két és fél év alatt beborult a csillámos látókör, ah! mert a legifjabb tanár elméjére sötétülő köd ereszkedik, végre is a Lipótmezei tébolydába kelletett elhelyezni őt. A tavasz még nem kezdett rügyezni, jött a gyász, hogy a vő 1888 február 15-én megszünt élni, a gondolatok tornyában az agy órája megállott, földi kéz által meg nem indíthatólag.

A bús temetésre Budára utazott a gyászba öltözött agg apa és leánya, az ifjú anya. Ki tudja melyik volt bánatosabb? A debreceni főiskola is elküldé képviselőjeül koszorújával Csiky Lajos és Dicsőfi József hittanárokat. A Lipót mezei szomorú intézet halottas szobájában végzett ima után négyen kísérték ki a távoli temetőbe az ifjú tanár koporsóját. Ez volt a szomorú út! Nem kísérte más mint az apa, leánya, a legnagyobb vesztes; és a két tisztárs. Minő fájdalom dült a néma keblekben, toll azt leírni képtelen. (Debr. Prot. Lap. 1888. év 8. szám.)

Annál szomorúbb volt ez út, mert a kor által megviselt apa öt hónap előtt egy másik szomorú utat volt kénytelen megtenni, 1887 szept. 17-én vesztette el feleségét, Vecsei Kornéliát 31 évi házasság után, és temette el.

Az özvegyen maradt férj könnyei még alig száradtak fel, ismét nyílt sír előtt kellett megállni. Nem az emberi bölekedés, hanem az Istenben bizó hit hatalma tartotta fenn a roskadozó és többszörösen sújtott férfit.

7. *A nyugalom évei és a temetés (1888—1900.)*
A nagy megpróbáltatáson átment 38 évi tanítás után 65 éves korában hagyta el özvegy leányával és kis árvájával, Endrével, a tanári lakást,* mely egyháztér 12 sz. a. volt és átköltözött saját tulajdon kis házába Darabos-utcaára a 32-ik számú telekre. Bús magányban itt élt még 12 évet, a mennyit az Ur engedett neki. E tizenkét év fokozatosan súlyosodó volt művelt lelkére. Csak nem teljesen elvesztette látását, meggyengült vége felé hallása is, sőt koronként oly nagy betegségi rohamok szállottak meg, hogy rövid időre bár, eszméletét is elvesztette. De a hű leány ott volt mellette vigasztaló és ápoló földi angyalul: szépen növekedő és jeles tehetségű unokája edesgette a komor órákat. Ketten olvastak neki lapokat és a mit kívánt, hogy lelke el ne szakadjon a külvilág eseményeitől. Miltont is így táplalta leánya, szellemileg egykoron, púritán lélek volt mindkettő.

Volt Menyhártnak a vénkertben egy szőlő földe, ide járogatott ki üdülni s kézi munkával is tölteni az időt növényei közt. Néha leánya, máskor unokája ki-

* A nagy templom és collegium közötti tér, e magyar református athenaei rész nem sokára elveszti jellegét a tanári lakok eltörlésével, a százados múlt díszé áldozatul esik a romboló időnek!

sérte. Az utcán ritkán volt más úton látható, akkor is mindig kísérte egyik vagy másik szeretettje.

Egyszerű körében évenként egyszer mindig meglátogatták őt neve napján volt tanártársai, kivált a hittanárok, megjelent mindig két utódja a tanári széken Dr. Erdős József, a ki az új szövetségi és Dicsőfi József, a ki az ő szövetségi szakon folytatták az ő tudományát és örökölték szép szellemét, sőt Dicsőfi lelkész korában is, a gyülekezet szolgálatára menven át, soha el nem mellőzte felkeresni őt János napján. E gyöngéd ragaszkodás, látogatás, érintkezési szál is volt a hálásan emlegetett főiskola tanárai és ő közte.

A bús magányban, a pathmosi nyugponton hosszas és fekvő beteg mondhatni soha sem volt. Ez volt az áldás egyik látható jele a szenvedőre. Halála előtt alig négy nappal esett ágyba, honnan nem is kelt fel többé. 1900 év ápril 18-án délben utóljára voltam lakásán, már nem szólt, este 7 órakor csendesen elszállt lelke, mint láthatlan illat a hervadó virágból.

Temetése ápril 20-án d. u. 3 órakor ment végbe. A tanárok egy része lehetett jelen, nagy része a mezőtúri tanargyűlésen volt távol, a tanuló ifjuság énekkara (cantus) sem önthette ki részvétét, a husvétii szünidő miatt nem alakulhatott meg.

Az udvaron fekete egyszerű koporsója felett Dicsőfi József debreceni lelkész mondta a szíve mélyéből fakadt halotti imádságot, őt kérte fel a szomorú, de kegyeletes tiszt teljesítésére a kettősen árván maradt özvegy tanárné, Menyhárt Kornélia. Az az imádság a tanítvány, a bibliai theologus lelki alabástrom szelencéjéből kiáradó illatu kenet volt a földi értelemben vett szeretett mester temetésére. Megható volt látni a temetésen az elhunyt tanuló társát s végig barátját Márk Pál nyugalmazott tanárt; Tóth Józsefet, kivel együtt kezdték a tanári pályát; Thót Ferencet, a legidősb nyugalmazott tanárt, e 3 szemtanuját az ő ifjuságának s pályája folyamának. Megjelent a magas korban is felül álló Kiss Áron püspök, a kerület főgondnoka Gróf Dégenfeld József és a collegium helyi gondnoka Simonffy Imre polgármester, a ki a 40-es években szinte itt tanult s végig szemlélte Menyhárt nemes és hű működését. A tanárnék és tisztelő hölgyek szép számmal vettek részt.

Elhelyezték a Kossuth (előbbi neven Cegléd)-utcai temetőben, hitvese sírja mellé. Ott nyugszik immár por része azon kertben, melyben éppen egy év előtt temettetett kollégája Tóth Sámuel; ott, hol Debrecen nagy emberei, lelkészei és tanárai nyugosznak, azon ősi temetőben, a hol Mélius, Felegyházi Tamás, Komáromi Csipkés György, ujabban Balogh Péter, Révész Imre és Révész Bálint sírjai domborúlnak. Az életnek és halálnak dicsőséges fejedelme az Ur Jézus Krisztus jutalmazza meg szent igéjének hű sáfárát a maga országában, a Pál, Jakab és János apostolok társaságában!

A tanárkar az újabb irányzat szerint hervadó virágfűzér helyett koszorú váltságul közös gyűjtésért pénzértékben a Menyhárt János alapítványhoz csatolandja.

* * *

Arcképe nem maradt fenn. Határtalan mondhatni tulságos szerénységével nem engedett még fényképet sem vettetni magáról. Ez fajt is övéinek. A szerető leány egy izben, midőn a kertbe kísérte karján, tudta nélkül, pillanatnyi felvétellel készített róla kis képet. De ez, kalap levén apjának fején, csak meghajlott természetét nyújtja, homloka, arca felső része eltakart. A földi vonásokat megtartani óhajtó leány a koporsó-

ban nyugvó arcáról vétetett egy utolsó már halotti képet. A temetésre Váradról beérkezett egyik hű tanítvány Csák Máté kinek atyjával a legmelegebb barátságban állt, beszélte, hogy ő theologus korában írónnal rajzolta le tanárát. E kedves emléket előkeresi, s talán e 3 arcmásról állíthat elő valamely festő egy megfelelő arképet. Kevés theologiai tauárunknak bírjuk képét. A múlt századokból egynek sem. A kegyelet és szeretet óhaja: méltó volna bírnunk arcúlatát hogy a hálás utó kor szemlélhesse!

Jelleme egész életéből előtűkrözik. Hiúság, dicsvágy ismeretlenek voltak ő nála. Végtelen egyszerűség, meglegedés a szerény helyzettel, a kötelességnek rogyásig hű teljesítése, s az igazságos ítélet, higgadt józanság voltak lelki ékei. Mint Alfeus Jakobot, őt is „az igazságos Menyhárt“ jelszóval illették tanítványai.

A mai szereplő-hajlam teljesen hiányzott belőle. Ily alakok már ritkák a mai korban.

Igtassuk be még *elődeink szép sorozatába*. (propylon) A szatmár-németi béke (1711.) után állandó és rendszeres tanszéke lett a szentírás magyarázatnak Collégiumunkban. E tanszéken jeleskedtek Szódi István, 1712—1720, aztán debreceni lelkész; Tabajdi Sáska János 1751-ig; Csákvári Varjas István 1752—1786; Ormós András 1786—1792; kocsí Sebestyén István 1803-ig. Dr. Varga István 1805—1821. (arképe fennmaradt), irodalmi szakműveivel Menyhárt vele versenyez; Erdélyi József 1822—1850. Menyhárt János 1850—1888. Ettől kezdve két exegetikai tanár működik Menyhárt János nyomán, Bethlendi után, az erős Dicsőfi József (1887—1890.) és a szelid dr. Erdős József 1888-tól fogva, amaz az ő, ez az újszövetség terén indították meg a magyar exegetika tudományos művelését főiskolánkban. Menyhárt zárta be azon szűkebb korszakot, midőn a theologia alapvető, kiválólag protestáns tudomány minden ága egy tanár elméje műhelyében forrt s onnan bocsáttatott arany fonalként a leendő lelkészek szívébe, elméjébe. Utánna új korszak kezdődik: két tanerő bányáskodik az igazán kimeríthetetlen tárházban. Vajha kétszerte erősebbé válnék magyar ref. egyházunkban az Isten igéjének tudománya, annak ereje s megláttatnék áldásos világossága a szószékeken, irodalomban s a hívő ezrek szívében. Merítsünk reményt Spurgeon 1881. febr. 3. tartott egyházi beszéde azon tanításából „az Ur mindig fog kelteni bajnokot, a ki magasan lobogtassa az emberek fiai közt az Ő zászlóját.“ Legyen ez életrajz részemről „tanítványi koszorú“ szeretett tanárom emlékére!

Balogh Ferencs.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Dócy Gedeon jubileuma.** Nagy és szép ünnepélyt rendezett f. hó 20-ikán a debreczeni ev. ref. felsőbb leányiskola tantestülete Dócy Gedeon 40 évi tanári működése alkalmából. Az ünneplést ugyan a múlt iskolai évben kellett volna tartani, mert Dócy Gedeon 1859 óta működik a tanári pályán, de a tantestület kellő helyiség hiányában kénytelen volt egy évre — az új „nagy terem“ fölépüléséig — elhalasztani terve kivitelét. Most aztán, hogy elkészült a diszterem, (vagy a mint ők akarják nevezni: nagyterem) megtartották az ünnepélyt, mely oly fényesen sikerült és oly nagy mértékben mozgott, a milyent csak oly lankadatlan és sikerekben gazdag munkásság érdemelt meg, minő a Dócy Gedeoné. És valóban hamarosan nem találunk még

egy másik példát, midőn magyar kálvinista egyházunk az ő igénytelen munkását ily méltó módon ünnepelte volna. A „nagyterem“ csak „diszterem“-mé zsugorodott össze; nem bírta befogadni a megjelent nagy és diszes ünneplő tözönséget. Megjelent a főtiszt. egyházkerület képviselőjében Kiss Áron püspök, gróf Dégenfeld József főgondnok, Debrecen szab. kir. város küldöttsége Simonffy Imre polgármester, Komlóssy Arthur főjegyző és Rontsik Lajos tanácsnok személyében; az ev. ref. egyház presbyteriuma testületileg; az ev. ref. felsőbb leányiskola igazgatótanácsa és tantestülete teljes számban; Berecz Antal, a felsőbb leányiskolák miniszteri biztosa a vallás és közoktatásügyi miniszterium képviselőjében; a debreczeni ev. ref. egyház tanító testülete; a kollegiumi tanszakok, államfőreáliskola, kereskedelmi iskola, kegyesrendiek gymnasiumának tanári kara; iparos iskolai és női ipariskola tantestülete; az ev. ref. felsőbb s vele kapcsolatos elemi leányiskola és tanítóképző intézet növendékei teljes számmal és nagyszámu diszes közönség. Lapunk szűk köre nem engedi, hogy a szép és minden vára-kozást felülmúló ünnepély lefolyását egész részletesen elbeszéljük, kénytelenek vagyunk csak a főbb mozzanatok megemlézésére szorítkozni. Az ünneplés három részből állott; délelőtt volt a tulajdonképeni ünneplés, mely a következőkből állott. Az igazgatótanács és tanári kar együttesen diszülést tartott, melyet Kiss Albert igazgatótanács elnök nyitott meg s küldöttséget nevezett ki az ünneplést meghívására. Dócy Gedeon megjelenése után fölhangzott az énekkar üdvözlő dala, majd a tantestület nevében Nagy Gyula vallástanár üdvözölte a jubiléum mint fáradhatatlan munkást, ki mint a bibliai erős Gedeon az ő 300 katonájával, úgy vivja küzdelmét 300 növendéke élén. Istenben való erős bizodalommal, vivja önzetlenül, magának abból semmit nem várva, mindent csak hazánk, egyházunk javára, Isten dicsőségére, Karácson Ottila tanárnő a tantestület ajándékát (két ezüst gyertyatartót) nyujta át; Máyerszky Emilia elemi isk. tanuló üdvözli aztán kedves kis verses köszöntővel; majd Szücs Anna képezdei növendék mondja el nagy hatással Csengey Gusztáv eperjesi theol. tanárnak ez alkalomra irt gyönyörű költeményét; Rickl Margit IV. o. tanuló pedig a növendékek ajándékaul egy párnácskát nyujt át, melyen az iskola összes növendékei dolgoztak, hogy így a „jó Dócy bácsinak“ minden növendékétől legyen emléke, ha nem több, hát egy öltés, K. Tóth Kálmán az igazgatótanács nevében beszélt; az ősz püspök, Kiss Áron pedig az egyházkerület és debreceni ev. ref. egyházközség nevében fejezte ki üdvözlését s átnyujtá a már rég megérdemelt négy korpótlék megszavazásáról szóló presbyteri végzést. Berecz Antal átadja a közoktatásügyi miniszter üdvözlő levelét, Simonffy Imre polgármester pedig Debrecen szab. kir. város közönsége nevében, s egyuttal mint egyházközségi főgondnok üdvözli Dócy Gedeont. A volt tanítványok háláját Bészler Károlyné urnő fejezte ki s átadja a begyűlt 2815 koronáról szóló alapító levelet. Az alapítvány kamatai Dócy Gedeon ev. ref. vagy ág. ev. vallásu egyenes ágon való leszármazottjait illetik s ha ilyenek nem volnának, egy vagy két jómagaviseletű, kitűnő vagy jeles osztályzatú, ev. ref. vallásu szegény leánytanulónak adandók,

Wolaffka Nándor vál. püspök, soron kívül, mint a róm. kath. felső leányiskola igazgatója köszönti a jubiléumst, mint kollegáját. A meghívott testületek részéről Dóci Imre gymn. felügyelő, a tanári kör nevében beszél az egész közönséget elragadó módon Kovács

Lajos a kollegiumi tanárkarok, Orosz István az iparos iskolai tantestület, Dávid Sándor az ev. ref. tanítók és Tóth Kálmán az iparegyesület jó kívánatainak ad kifejezést. Majd az ünnepelt emelkedik szólásra és eljénzéstől s tapsvihartól többször megszakított beszédében meghatottan köszöni meg az ünnepeltetést, mely szerint nem az ő személyét, hanem az ev. ref. felsőbb leányiskolát illeti. Az ünnepélyt a szózat eléneklése fejezte be.

Az ünnepély második része az „Angol Királynő“ éttermében folyt le, hol a tantestület Dóci Gedeon tiszteletére 120 terítékű bankettet rendezett.

Este 7—10 óráig tartó hangverseny képezte az ünnepély harmadik részét, mely helyesen megállapított műsorral az iskola nagytermében tartatott és minden egyes pontjával kivívta a megjelent nagy közönség tetszését.

— **Gyülekezeteink köréből.** Örömmünnepet ült f. hó 20-án a *kunhegyesi ev. ref. egyház*. Még a múlt év végén megrepedt egy 1744-ben öntetett harangja s az egyháztanács elhatározta, hogy nemcsak a megrepedt harangot kívánja pótolni, hanem a mai igényeknek megfelelően harangjainak hangjait összhangzatba hozatja oly módon, hogy es és g hangu harangjaihoz két új, alsó és felső c hangut készített, egyszersmind forgatható vaskoronákkal láttatja el a régieket s új vasállványok előállításáról is gondoskodik. Ezen — az egyháznak csaknem 12000 koronájába kerülő — munkálatok befejezése, a harangok ünnepélyes fölvatása és használatba bocsátása történt meg az említett napon. A több ezerre menő templomi hallgatóság előtt az egyház két lekipásztora, Rácz Miklós és Sarkadi Nagy István, tartott imát és beszédet, melyet köz-ének nyitott meg és zárt be. Ezután következett a nagy harangnak a keleti toronyba való felhuzása, a tömeg hazafias éneke közben. A harangok összehuzása azonban csak délutáni 2 óraker történnhetett meg, mivel egy oly hatalmas nagy testnek. — minő a koronájával együtt 29 métermázsás alsó c harang — a fölhuzása sok időt vesz igénybe. Az ünnepséget jól sikerült közvacsora rekesztette be, mely szebbnél-szebb pohárköszöntőkben nem szűkölködött. Jól esik fölemlíteni, hogy a vallási közöny sokat emlegetett sivatagán van mégis néhol egy kis oázis, mert itt is az egyik harang teljesen egy magán embernek — Péntek Pál egyháztagnak — a költségén állítottatott elő, s a másiknak a kiadásait is jórészen pótolja a buzgó hivek áldozatkészsége. Végül nem lehet az elismerés és a valóban megérdemelt dicséret hangján nem emlékezni meg a budapesti Thury János és fia ezégről, mely e harangokban nemesak a harangöntészet igazi remekeit produkálta, hanem méltányos árszámításával és fizetési föltételeivel, valamint a teljesített munkák kifogástalan jó minőségével is szép tanujelét adta életrevalóságának és versenyképességének. *Szabó Antal*, s.-lelkész.

— **Az erdélyi püspökség** kérdése oly százalmas megoldást nyert Wlassics miniszternek konventünk elnökségéhez intézett átirata szerint, a mely nemcsak, hogy senkit, a kinek a vallásfelekezeti jogegyenlőség szempontjából kifogása volt a miniszter rendelkezése ellen, teljességgel ki nem elégít, hanem egyúttal nagyon elszomorító világot vet interconfessionalis viszonyainkra, a vallásügyi kormány felfogására s azon befolyásokra, a melyektől ez a kormány illetéktelenségük dacára sem képes magát csak valamennyire is távol tartani. Tudvalévő dolog, hogy a kath. magas klérus legerőszakosabb

lélekkhalászó tagja, gróf. Majláth gyulafehérvári püspök rábirta a vigyázatlan Wlassics minisztert, hogy őt „erdélyi püspök“ nek ismerje el s ily értelemben a közhatóságokat is útasítsa. E sérelmes intézkedés ellen az erdélyrészi ref. egyházkerület erélyesen felszólalt s a konventet közbelépésre kérte fel. Az egyetemes konvent, félreismerhetetlen paktumos előzékenységgel kénytelen-kelletlen méltóztatott is kifejezni bizonyos mérsékelt aggodalmakat az erdélyi püspöki cím netalán sérelmes használata tekintetében. Erre aztán meg is adta a miniszter a kellőleg megnyugtató választ, a melyből kitűnik, hogy a miniszter kénytelen volt az erdélyi püspöki címet megadni Majláthnak, mert kérte. Ha nem kérte volna, talán nem is adta volna meg. Azt azonban készséggel megengedi, hogy Majláth e mellett róm. kath. püspöknek is tituláltathassék, a mit különben alig is tagadhatott volna meg. Különben a kérdéses miniszteri intézvényt közelebb egész terjedelmében közölni fogjuk.

— **Gyermekistenitisztelet.** A debreczeni kollégium oratoriumában f. hó 20-án a főgymn. négy alsó osztályába járó növendékok számára gyermekistenitisztelet tartott. Ez iskolai évben ez a kollégiumban harmadik, sőt a reformáció emlékűnnepit is ideszámítva negyedik ilyenemű istenitisztelet volt. A szertartás az eddig szokásos módon folyt le. A közénekelés mellett a textus fölvétele előtt és az utóima után, a gyermekkar énekelt. Lehetetlen a legnagyobb dicsérettel nem emlékeznünk meg e kar összhangzatos és megható énekéről. Beszédet tartott *Sáfrány Lajos* a LXXXIV. Zs. 2—4 verse alapján a templom látogatásról. Egyszerűség, közvetlenség, nyájas melegség ömlött el a beszéd tartalmán, meg az előadásán is. A figyelő gyermekek arczán meglátszott, hogy a nekik való beszéd utat talált szíveikhez. E beszéd, valamint a folyó tanévben az oratoriumban tartott többi ilyenemű beszédek is — épugy mint tavaly — legközelebb egy füzetben jelennek meg.

— **Kérelem.** Azon nt. esperes urakat, a kik „Az egyházlátogatás (Canonica visitatio)“ című kiadandó mű előfizetési felhívását még be nem küldötték, a legmélyebb tisztelettel arra kérem, e hó végéig méltóztassanak beküldeni, hogy a kiadandó példányok száma fölül intézkedhessem. A mű különben most már *minden bizonynyal* megjelenik s 3—4 hó múlva elhagyja a sajtót. Most már az előfizetési pénzeket is (3 korona) kérem, mert portómentesen csak azoknak küldhetem, a kik a megjelenésig ez összeget beküldötték. A terjedelmes történeti munka (20 nyomtatott iv) bolti ára 4 korona lesz. Előfizetéseket még mindig elfogadok. Kiváló tisztelettel maradtam Kápolnán (Borsodm. u. p. Sajó-Szentpéter) 1900. május 10. *Szuhay Benedek*, egyhm. főjegyző.

— **Szabad a vásár.** A „Magyar Szó“ ápr. 14-ki számában 3 tanukkal alájegyzett, tehát teljesen hitelt érdemlő nyilatkozatot tesz közzé, melyek lerántják a leplett arról a szemérmetlen propagandáról, mely Budapestén az állami anyakönyvi hivatalokban a romanismus érdekében folyik Perszo! nem mindenütt mehet ez így az országban, de másutt meg más formában megy. A debreczeni egyik lelkésznel példánakokáért hetekkel ezelőtt egy meglehetősen névvel bíró atyafi jelent meg s egy bírósági végzést mutatott fel. „Hát aztán mit csinálják én ezzel?“ kérdezte a lelkész. „Hát látja ebből az ur, hogy én az erdélyi ev. ref. egyházkerület bérlője voltam; ott tönkre mentem; s ha fizetni nem

tudok, egy hét mulva mindenem dobra kerül. Annál-fogva eszközöljön ki nekem az ur valahol kölcsönt . . . mert!" Az illető lelkész aztán felvilágosította az atyafit, hogy ő nem pénzágens. Pár hét mulva jelentkezett ez az ipse, hogy . . . róm. katolikus lesz! Ime ilyen időket élünk ma! Hajdanában, de még nem is olyan nagyon régen örült a mi népünk, ha gyümölcs- vagy szőlőterméséből a legelső zsongéval lelkészének kedveskedhetett; sőt az alföldön a gazdasszony kalácsot se tudott sütni a nélkül, hogy legalább egy „duczcal“ a parókián be ne kopogtatott volna; (a mikor természetesen nem maga az az ajándék, hanem az ajándékozásnak alapul szolgáló tiszteletteljes ragaszkodó érzelm volt az igazán felemelő!) ma? Nohát nem jóslgatunk, de örüljön az a lelkész kitől hivei a váltó aláírást nem kevetelik. Az idők változnak; majd ez is másképp lesz ismét. Csak az a botránkozató, ha ezt a mostani helyzetet a romanismus kizsákmányolja. Pedig ehhez a földi javakban dúsuló anyaszentegyház kitünően ért.

— **Warga Lajos meghalt.**

Egy nemes lélek szállott el e hó 17-én e földről, a hol már előbb elborult nagy fénye, tiszta világoossága. *Warga Lajosé*, a sárospataki főiskola nagytudományu theológiai tanáraé volt ez az elköltözött dicső lélek. Hatvanöt évig élt s örök időkre szóló kincseket hordott össze és dolgozott fel a tudomány mezején, Harmincháromévig volt a sárospataki főiskolának büszkesége, dicsekvése. Ez idő alatt végig praelegált a theológián majdnem minden tantárgyat, de idejét, erejét leginkább az *egyház történetnek* szentelte, s ebben oly művel gazdagította a magyar prot. irodalmat, amelyhez fogható nincs. Örök kár, hogy csonkán maradt, hogy a kitudhatatlan gondviselés elébb kiütötte a tollat a bánulatos buzgalmu, és tehetségü férfi kezéből, mintsem hogy nagy művét befejezhette volna. Vajjon lesz-e aki folytatja és bevégzi valaha? Szellemeinek elsötétülése nagy veszteség volt a magyar református egyházra, csendes kimulása már csak megváltás volt reá nézve. Mint előadó tanár, nem vágyott babérokra, mint író annyit szerzett, hogy nevét hallhatatlanná tette. Hü munkás, igaz ember, szerény férfi volt az önmehtagadásig. Életét irószobája és tanári katedrája között osztotta meg. — Más világot nem ismert. Ideálokna élt csupán, mint a nagy és nemes lelkek. Nem tola kodott előre, nem is méltányolták itt eléggé. Legyen bö jutalma az egekben! Have pia anima!

— **Fertőző betegségek ellen**, melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek, biztos óvszer a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát szives olvasóink figyelmét a „Kristály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.“

— **Egyéves önkéntességre előkészítő iskola.** Az egyéves önkéntesi jog tudvalevőleg bizonyos iskolák (gymnasium, reáliskola stb.) elvégzéséhez van kötve. De

lehetnek egyéves önkéntesek az oly ifjak is, a kik nem végezték el azokat az iskolákat, ha t. i. még sor alatt nem állottak és a megkívánt fölvételi vizsgát leteszik. Van Debrecenben egy iskola, a mely az ilyen ifjakat, tekintet nélkül foglalkozásukra és előképzettségükre, a felvételi vizsgálatra előkészíti. Az iskola állami felügyelet alatt áll. Igazgatója Lichtblau Albert a ki készséggel és díj nélkül szolgál felvilágosítással.

TARTALOM-JEGYZÉK: Reakcionárius hang a protestáns tanügy terén. — A tanárok fizetésemelése a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben. Legányi Gyula dr. — Közéletünk: Végszó a disciplina ügyében, Jánosi Zoltán. — Egyházkerületi közgyűlés. J. L. — Nekrológ: Menyhárt János hit-tanár életrajza. B. F. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Erőss Lajos.**

Pályázat.

A *hajdúnánási* hat osztályú ev. ref. gymnasiumban az 1900—1901. tanévre pályázat hirdettetik egy mennyiségtan-természettani rendes és egy magyar-latin esetleg görög-latin helyettes *tanári* tanszékre.

A rendes tanszék javadalma 2800 korona, a helyettes tanszéké 1800 korona, a lakbért is beleértve.

Pályázhatnak mindkét tanszékre ev. ref. okleveles tanárok vagy tanárjelöltek, esetleg oklevelet még nem nyert, de az illető szaktárgyakból egyetemi tanulmányokat végzett ev. ref. tanárjelöltek is.

A helyettes tanári tanszék csak egy évre töltetik be. míg a rendes tanszékre megválasztott okleveles tanár egy évi sikeres működés után állandósíttatik és az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja lesz. A már eddig is élvezett államsegély rendszeresítése és a folyamatban levő szerződés megerősítése után az állandósított rendes tanár törzsfizetése 3200 koronáig emelkedhetik s a megfelelő korpótlékok élvezésére is jogot nyer. Okleveles tanár hiányában a rendes tanszék is oklevél nélküli helyettes tanárral töltetik be, kinek javadalma 1800 korona, ha azonban időközben oklevelet szerez, azonnal a rendes tanári fizetés stb. élvezetébe lép.

A születést, képesítést, netalán eddigi szolgálatot, hadkötelezettségi és egészségi állapotot föltüntető okmányokkal kellőleg fölszerelt pályázati kérvények f. évi június 15-ig a h.-nánási ev. ref. egyháztanácshoz nyújtandók be.

A megválasztott tanár állását f. évi szeptember 1-én elfoglalni tartozik.

Hajdú-Nánás, 1900. május 14.

Kállay Imre,
főgondnok.

2—2.

Benkő Lajos,
lelkészelnök.

Pályásat

két helyettes tanári állásra.

A *hód-mező-vásárhelyi* állami segélyben részesülő ev. reform. főgymnasiunban két helyettes tanári állásra pályázat hirdettetik, u. m:

- 1., Magyar és latinnyelvi és irodalmi,
- 2., történelmi és földrajzi tanszakra.

Megválasztott tanárok e megjelölt tanszakok mellett kötelesek esetleg az illető tanszakkal közel rokon más tantárgyak tanítására is vállalkozni. Évi díjazás 1600 korona törzsfizetés és 200 korona lakbér, évnegyedi részletekben előre kiszolgáltatva. Csak ev. ref. vallásúak pályázhatnak.

A pályázók életkorukra, vallásukra, képesítésükre, egészségi állapotukra, eddigi szolgálatukra és hadi kötelezettségükre vonatkozó okleveleiket és igazolványaikat a f. évi június hó 10-ig bezárólag alóírotthoz adják be. A megválasztottak hivatalukat f. évi szept. 1-én kötelesek elfoglalni.

Hódmező-Vásárhelyen, 1900. május 14-én.

Szabó János,
lelkész-elnök.

2-2.

A fuvarkérdés meg van oldva!

Erről minden lelkész és tanító meggyőződhetik, ha szakít az előítéletekkel és

KERÉKPÁRT

szerez magának. Én már három év óta használom és e nélkül nem is oldhatnám meg feladatomban. Épen ezért ajánlom a kerékpárt lelkész és tanító társaimnak. A kik ezt az ajánlatomat figyelembe veszik, forduljanak hozzám (Budapest, VI. ker. Izabella-utca 71.) s bárkinek azonnal megküldöm a legjobb minőségű és a célnak legjobban megfelelő kerékpárt.

1-4

Péntek Ferenc.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Pontos czimemre figyelni tessék.